

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Téma ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných
událostí v hodinách občanské nauky

Vypracovala: Bc. Miroslava Hlinková
Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavličíková, CSc.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 74b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznamy o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Anotace

Cílem diplomové práce je analýza tématu "Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí" se zaměřením na jeho začlenění do hodin výchovy k občanství a základů společenských věd. Jedná se o problematiku, která byla zařazena do obsahu vzdělávání poměrně nedávno a je pocíťována absence literatury zaměřené na didaktická specifika tématu. V práci bude provedena analýza RVP pro ZŠ a gymnázia se zaměřením na dané téma, dále budou vysvětleny základní pojmy a kategorie z oblasti ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. V empirické části práce budou vytvořeny návrhy rozložení učiva daného tématu do jednotlivých ročníků ZŠ a SŠ, a to včetně analýzy výukových metod a výukových materiálů spjatých s tímto tématem.

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila své poděkování PhDr. Heleně Pavličíkové, CSc. za její čas, cenné rady a trpělivost během vedení mé diplomové práce. Jsem vděčná za všechny inspirativní podněty, které mi byly během zpracování poskytnuty a bez kterých by tato práce nikdy nevznikla.

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická část.....	9
1.1 Úvod do problematiky	9
1.2 Vývoj tématu ochrany člověka jako obsahu vzdělávání.....	10
1.3 Začlenění tématu do rámcových vzdělávacích programů.....	11
1.4 Vzdělávání pedagogických pracovníků	12
1.5 Analýza rámcových vzdělávacích programů	13
1.5.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	13
1.5.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	15
1.5.3 Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání.....	16
1.6 Metody a formy výuky.....	17
1.6.1 Organizační formy výuky	17
1.6.2 Metody výuky.....	19
1.7 Cíle výuky	21
1.8 Vzdělávací obsah tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí.....	22
1.8.1 Základní termíny.....	22
1.8.2 Tísňové volání	24
1.8.3 Způsoby varování obyvatelstva při vzniku mimořádné události.....	24
1.8.4 Živelní pohromy	27
1.8.5 Epidemie a pandemie.....	29
1.8.6 Ohrožení plynoucí z lidské činnosti	30
1.8.7 Další mimořádné události	31
1.8.8 Základy první pomoci.....	34
2 Praktická část.....	37
2.1 Analýza výukových materiálů	37
2.1.1 Učebnice a pracovní sešity	37
2.1.2 Interaktivní výukové materiály.....	44
2.2 Návrh rozložení učiva dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání ...	49
2.2.1 Rozložení učiva na 1. stupni základních škol.....	49
2.2.2 Rozložení učiva na 2. stupni základních škol.....	50
2.2.3 Rozložení učiva na střední škole	54
2.3 Modelové výukové jednotky.....	55
2.3.1 Vstupní test.....	55
2.3.2 Modely vyučovacích hodin.....	56
Závěr.....	83

Seznam použité literatury	85
Seznam obrázků.....	88

Úvod

Pro každého z nás je jednou z neodmyslitelných životních potřeb pocit bezpečí. Naše psychické a fyzické zdraví ovlivňuje mnoho faktorů, ale právě pocit bezpečí je tím, co nemůžeme zcela ovlivnit. Garantem naší ochrany a našeho bezpečí by měl být stát, ovšem je nemožné, aby člověk, potažmo občan, jen pasivně vyčkával pomoci státu a složek k této ochraně proškolených. Je nutné, aby každý z nás věděl, jak se v situaci ohrožení zachovat a adekvátně zareagovat, minimálně po dobu, než je možné poskytnout pomoc právě ze strany profesionálu. Téma ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí nám umožňuje získat znalosti a dovednosti, které jsou pro zajištění našeho bezpečí stěžejní. V době, kdy je diplomová práce dokončována, se více než kdy jindy ukazuje, jak opodstatněné bylo začlenění tématu do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední školy. Odborným garantem při začleňování tohoto tématu do kurikulárních dokumentů byl pro Ministerstvo školství Hasičský záchranný sbor České republiky.

Téma ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí jsem si pro svou diplomovou práci zvolila především proto, že vzdělávání v této oblasti chápu jako jistou formu prevence a jakožto budoucí pedagog za něj nesu do jisté míry odpovědnost. Tato obsahová změna vzdělávání se promítla do předmětu Výchova k občanství a Základy společenských věd, jehož součástí se částečně dané téma stalo a zároveň je i mým studijním oborem. Tematika ovšem nebyla systematicky začleněna do výuky na školách připravujících budoucí pedagogy, proto je velice žádané zaměřit se na její didaktickou stránku. Pociťuji nedostatek didaktické podpory k dané problematice, což je jen dalším důvodem, proč jsem se rozhodla tématu dále věnovat v mé práci.

Mým cílem je vytvořit práci, jejíž obsahem bude konkrétně popsání učivo daného tématu, definice cílů vzdělávání v dané oblasti, výběr vhodných forem a metod výuky s ohledem na povahu problematiky a definované cíle. V práci chci navrhnout možnost začlenění tématu ochrany obyvatelstva do konkrétních tematických plánů vybrané základní školy a střední školy. Dále chci v práci vytvořit konkrétní vyučovací jednotky vztažené k výuce Výchovy k občanství či Základům společenských věd, při nichž bude mým hlavním cílem rovněž rozvoj klíčových kompetencí.

V teoretické části se prvotně soustředím na historii témat ochrany člověka ve školním prostředí. Svou pozornost zaměřuji také na studium pedagogických pracovníků v daném oboru a na složky integrovaného záchranného systému, které se na tomto studiu podílejí. Věnuji se začlenění tématu do rámcových vzdělávacích programů, následně provádím jejich analýzu a

definuji cíle vzdělávání z hlediska ochrany člověka za mimořádných událostí. Snažím se poukázat na specifika tématu, která je nutno zohlednit při rozložení učiva, výběru výukových metod i stanovování cílů jednotlivých výukových lekcí. V závěru teoretické části představuji obsah vzdělávání v této oblasti a definuji základní termíny.

V praktické části zaměřuji svou pozornost na rozložení učiva do jednotlivých ročníků základní školy v rámci předmětu Výchova k občanství a do jednotlivých ročníků střední školy v rámci předmětu Základy společenských věd. Rozložení aplikuji na tematické plány vybraných škol. Rovněž se věnuji analýze výukových materiálů, především tedy učebnicím a následně interaktivním materiálům. V závěru práce navrhuji několik modelových výukových jednotek orientovaných na dané téma.

1 Teoretická část

1.1 Úvod do problematiky

V teoretické části práce uskutečňujeme prvotně literární rešerši zaměřenou na vývoj daného oboru a jeho začlenění do rámcových vzdělávacích programů se všemi aspekty, které toto začlenění přináší. Následně využíváme obsahové analýzy textů, při níž se blíže seznamujeme s členěním učiva v rámcových vzdělávacích programech pro základní vzdělávání, pro gymnázia a pro střední odborné vzdělávání. V další části opakovaně užíváme literární rešerše zacílené na formy a metody vzdělávání, ze které se rovněž snažíme dedukovat vhodné metody pro výuku námi zvoleného tématu. V závěru teoretické části provádíme definici základních pojmů ochrany člověka za mimořádných událostí a syntézu jednotlivých témat zmíněné problematiky.

V praktické části prvotně pracujeme na nekvantitativní obsahové analýze učebních materiálů. K této analýze byl vytvořen vzhledem k velkému počtu materiálů výběrový soubor, při čemž způsob výběru byl záměrný. Naším záměrem bylo analyzovat ve školách nejčastěji užívané učebnicové řady a v případě interaktivních materiálů ty, které byly vytvořeny složkami integrovaného záchranného systému a organizacemi, které s těmito složkami úzce spolupracují a podílejí se na vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí. Následně si stanovujeme kategorie, které hodláme analyzovat a jejich prostřednictvím dochází k nepřímé komparaci jednotlivých materiálů. Dále vytváříme návrhy rozložení učiva aplikované na tematické plány vybraných škol a vytváříme jednotlivé výukové lekce.

1.2 Vývoj tématu ochrany člověka jako obsahu vzdělávání

Počátky branné výchovy u nás můžeme datovat do první poloviny 19. století. V této době byly vytvářeny masové armády, jejichž cílem bylo připravit mladistvé k obraně své vlasti v případě ohrožení státu. Tato příprava byla za čas přesunuta do škol a uplatňována během hodin tělocviku. Osobností, která založila tradici branné výchovy v českém prostředí, byl Miroslav Tyrš. Tyrš byl vlastencem, cvičitelem a zakladatelem tělovýchovného hnutí Sokol, které mělo sloužit k výcviku občanů jak z hlediska fyzické zdatnosti, tak z hlediska národní výchovy (Reitmayer 1987).

V roce 1917 se vojenské tendence vytratily a s nimi i potřeba začlenit do výuky předvojenskou výchovu. Ve druhé polovině 20. let se znovu otevřela otázka zavedení této tematiky do školních osnov. Z tohoto důvodu vznikla první osnova zákona o branné výchově, jejíž odpůrcem byly především právě školy, které odmítaly podíl armády na výchově a vzdělávání. Pojem branná výchova začal být užíván až po roce 1934, kdy byla zřízena Nejvyšší rada obrany státu a s ní přišly také snahy o modernizaci armády a celkové propracování brannosti našeho státu. S touto koncepcí se rozhodly pracovat také školy a předvojenská výchova byla opět začleněna do výchovy a vzdělávání. Pod správu ministerstva školství se branná výchova dostala až po druhé světové válce. Ministerstvo školství tak mohlo prvně zabránit vměšování ministerstva vojenství do školní výuky (Reitmayer 1979).

V 50. letech se začaly znovu objevovat názory, že právě obyvatelstvo se musí podílet na zabezpečení státu. Z tohoto důvodu bylo důležité uzákonit povinnost každého občana absolvovat brannou výchovu, což se nakonec úpravou Ústavy také povedlo. Chyběla však metodika propracovaná z pedagogického hlediska, a tak výuka a její obsah nebyly na všech školách jednotné (Reitmayer 1981).

Situace se změnila až po sjezdu Ústředního výboru Komunistické strany Československa roku 1966, kde byla znovu otevřena otázka zdokonalování obrany státu a s tím i teoretické vymezení branné výchovy. Teprve v tuto dobu se začala tvořit ucelená terminologie a později i osnovy a obsah branné výchovy. V roce 1971 vydal Ústřední výbor Komunistické strany Československa dokument „O jednotném systému branné výchovy obyvatelstva ČSSR“. Dokument rozděloval brannou výchovu na 3 části, jejíž první část se zabývala právě výukou na školách. Během pár let byla branná výchova zavedena jako předmět na základní školy i na střední školy. Vysoké školy zřizovaly samostatné katedry branné výchovy a studijní obory zaměřené na brannou výchovu. (Reitmayer 1979).

Na základních školách se lišila výuka branné výchovy na prvním a druhém stupni. První stupeň pěstoval v dětech lásku k socialistické vlasti a věnoval se tématu ochrany před zbraněmi

hromadného ničení. Druhý stupeň základních škol rozšiřoval obsah výuky i o zdravotnický výcvik nebo například zeměpisnou orientaci, orientaci v mapách. Pokoušel se probouzet v dětech chuť podílet se na zabezpečení státu, často se v nich snažil vzbudit také inklinaci k vojenské službě. Byly uskutečňovány i jiné formy výuky, např. kurzy či cvičení branné výchovy. Stát vybavoval školy množstvím praktických pomůcek k výuce. Témata branné výchovy byla rozprostřena i do dalších vyučovacích předmětů, většinou dle jejich zaměření. Například během hodin chemie byly rozebírány bojové chemické látky a způsoby, jak se před nimi chránit. Během hodin přírodopisu se žákům vštěpovaly základy první pomoci. Běžnou záležitostí byla také branná cvičení, která probíhala dvakrát za školní rok a byla jakousi reflexí znalostí a dovedností získaných během branné výchovy (Fencel 1988).

Během roku 1991 byl zákon o branné výchově zrušen. Roku 1993, po vzniku České republiky, se začaly utvářet základy Integrovaného záchranného systému. Mezi roky 1995 a 1997 se začalo hovořit o začlenění nového tématu do výuky, který by vzdělával žáky v tématech bezpečnosti, tzv. Ochrana člověka za mimořádných událostí (Šilhánek 2003).

1.3 Začlenění tématu do rámcových vzdělávacích programů

V našem životě nás mohou potkat nenadálé mimořádné události, které nás mnohdy mohou ohrozit na životě, zdraví či nám způsobit materiální škody. Ke zmírnění nebezpečí či možných následků nás může ochránit jistá připravenost na tyto situace, a proto je jedním z opatření, které vyspělé státy přijímají, také začlenění této přípravy do školní výuky.

Tématika ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí byla začleněna do vzdělávacích programů po pokynu ze 4. března roku 2003, MŠMT čj. 12050/03-022.

Výchova a vzdělávání problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí je od té doby důležitou součástí vzdělávacích programů základních a středních škol. Žáci i ostatní civilní občané jsou pod vlivem paniky, při vzniku mimořádné události i za běžného rizika, často paralyzováni. Tomuto jevu lze předejít přípravou na dané situace a žáci školou povinni jsou právě tou nejlépe ovlivnitelnou cílovou skupinou. V této oblasti jsou jasně stanovené cíle, kterých by mělo být absolvováním vzdělávacího procesu dosaženo. Žák po absolvování dokáže rozeznat nebezpečí ve svém okolí a nepodceňuje jej. Žák zná zákonitosti vzniku nejčastějších mimořádných událostí, což jsou požáry, povodně, větrné smrště a havárie. Žák zná základní preventivní opatření a pravidla sebeochrany. Žák ví, kde vyhledá další informace (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení 2015).

Problematika prostupuje téměř všemi vzdělávacími oblastmi. Konkrétní školy samy rozhodují o tom, ve kterých vyučovacích předmětech bude daná látka vyučována a v jakém

rozsahu. Dnes se využívá především forma průřezového vyučování, a tak je učivo rozeseto do více vyučovacích předmětů, a to nejčastěji do občanské výchovy, výchovy ke zdraví, přírodopisu, chemie a zeměpisu, dle konkrétního zaměření problematiky (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky 2019).

1.4 Vzdělávání pedagogických pracovníků

To, že byla tato tematika začleněna do vzdělávacích programů základních a středních škol, s sebou nese nutnost vyškolit i jejich pedagogy. Systém vzdělávání učitelů probíhá ve dvou krocích. Prvním krokem je včlenění problematiky během klasického vysokoškolského studia budoucích pedagogů. Základní znalosti by během studia měl získat každý budoucí pedagog, širší znalosti v tomto oboru získávají především studenti oboru Výchovy k občanství a Základů společenských věd a Výchovy ke zdraví, u kterých se předpokládá, že právě oni budou tuto problematiku dále vyučovat. Druhým způsobem je celoživotní vzdělávání v rámci tzv. dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Po stránce obsahové je nutné pokrýt základní otázky bezpečnosti, zásady předcházení a zvládnutí mimořádné události, znalosti systému vzdělávání v této oblasti, především tedy přiměřenost látky k danému ročníku škol, seznámení s pomůckami a materiály vhodnými k výuce. Velkým přínosem pro výuku tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí jsou materiály vyhotovené Hasičským záchranným sborem, jako je příručka pro pedagogy základních a středních škol *Ochrana člověka za mimořádných událostí* a *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách*. Tyto materiály specifikují problematiku pro jednotlivé ročníky, nabízí výklad základních termínů a teorie z této oblasti, obsahuje návrhy, jakou formou učivo do výuky začlenit, přikládá seznam dostupných pomůcek, učebnic, ale také testové úlohy vhodné k reflexi zvládnutého učiva (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení 2015). Při vzdělávání pedagogů se angažuje i HZS ČR, který se podílí na přípravě učebnic a příruček pro výuku. Výuku podporuje, a tímto způsobem rovněž pomáhá pedagogům, také tím, že se snaží asistovat při přípravě praktických cvičení, organizovat besedy pro žáky, studenty i pedagogické pracovníky, pořádat exkurze na jejich stanice a ukázky z jejich činnosti (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení 2015).

Pomocníky při přípravě pedagogů na výuku nebo samotné zvládnutí mimořádné události jsou i ostatní složky integrovaného záchranného systému, a to Zdravotnická záchranná služba či Policie ČR. Zdravotnická záchranná služba připravuje v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků kurzy první pomoci. Policie ČR například dále školí pro možná rizika napadení školy ozbrojeným útočníkem.

Součástí studia by měla být také problematika obrany státu (Příprava občanů k obraně státu), která spadá pod Armádu ČR. Armáda ČR pořádá kurzy pro budoucí i stávající pedagogy, je tvůrcem metodik pro učitele základních škol a výukových materiálů. Příprava občanů k obraně státu se soustředí na krizové situace vojenského i nevojenského charakteru. Cílem výchovy a vzdělávání v této oblasti je především získání informací o současném bezpečnostním prostředí, o výhodách plynoucích z členství ČR v mezinárodních bezpečnostních a politicko-vojenských organizacích a o zákonitostech obrany státu a o povinnostech ozbrojených sil ČR při obraně státu. Nedílnou součástí jsou také informace týkající se jejich povinností při obraně státu, které vyplývají z jejich statusu občana ČR (Příprava občanů k obraně státu 2018).

Výukové materiály a kurzy poskytuje jak pedagogům, tak samotným žákům rovněž BESIP, který se orientuje na problematiku bezpečnosti na pozemních komunikacích. V rámci výuky na základní škole se orientujeme především na bezpečnost chodců a cyklistů, na středních školách, vzhledem k věku žáků, je vhodné se věnovat rovněž rizikovému chování při provozu motorových vozidel.

1.5 Analýza rámcových vzdělávacích programů

Součástí výuky ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí jsou velmi rozmanitá témata. V prvopočátku je nutné žáky seznámit se základními pojmy dané problematiky, s tříděním jednotlivých hrozeb a krizových stavů, s integrovaným záchranným systémem a jeho složkami či základními úkoly ochrany obyvatelstva a základy první pomoci.

Teprve po získání základních informací se problematika mimořádných událostí rozděluje na několik specifických oblastí, jako jsou živelní pohromy a ohrožení plynoucí z lidské činnosti. Mezi živelní pohromy řadíme požáry, povodně a zátopy, sesuvy půdy, atmosférické poruchy nebo zemětřesení. Mezi ohrožení plynoucí z lidské činnosti řadíme havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie jaderných energetických zařízení a extremismus, terorismus a násilné chování. Dalšími tématy jsou rizikové situace v dopravě, pobyty ve volné přírodě a jejich nástrahy či otázky obrany státu (Marádová 2007).

1.5.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Cílem základního vzdělávání z hlediska tematiky ochrany člověka je vybavení žáků souborem klíčových kompetencí, postojů, znalostí a dovedností v takovém rozsahu, aby zvládli efektivně reagovat na vzniklé rizikové a mimořádné události (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky 2019).

Základní vzdělávání dělíme na první a druhý stupeň. Během prvního stupně by se žáci měli seznámit se složkami integrovaného záchranného systému, s druhy mimořádných událostí

a s postupy, jak dané události oznámit na tísňové linky. Je vhodné žáky informovat o možnostech vzniku požárů a adekvátním chování při vzniku požáru. Měli bychom žáky rovněž obeznámit s jednotlivými formami varování obyvatelstva a s reakcí na ně. V průběhu vzdělávání na druhém stupni základní školy a v odpovídajících ročnících gymnázií žáky seznámíme s jednotlivými složkami integrovaného záchranného systému, s klasifikací mimořádných událostí a se základními pravidly evakuace a improvizované ochrany. Rozvíjíme schopnost žáků adekvátně reagovat během nastalé mimořádné události. Informujeme žáky o prevenci vzniku požáru a o chování při požáru. Pěstujeme u žáků schopnost reagovat na jednotlivé varovné signály (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky 2019)

Daná témata jsou často rozvržena do jim příbuzných předmětů. Na prvním stupni základní školy je koncipována vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, která má velmi široce pojatý obsah a podává žákům základní informace, které jsou na druhém stupni základní školy dále rozvíjeny ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost nebo Člověk a příroda. Můžeme tedy hovořit o tom, že dané téma je na prvním stupni součástí právě této vzdělávací oblasti (RVP ZV 2017).

Na druhém stupni základní školy je toto učivo začleněno dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) do jednotlivých vyučovacích předmětů následovně (RVP ZV 2017):

- Cizí jazyk – žák se učí komunikovat v cizím jazyce v běžných situacích, ale zároveň je nutné pěstovat schopnost požádat o pomoc a podat základní informace v případě mimořádné události
- Informační a komunikační technologie – žák uplatňuje zásady bezpečnosti práce a je seznámen se zdravotními riziky, které dlouhodobé užívání informačních a komunikačních technologií přináší
- Výchova k občanství – žák rozlišuje projevy násilí a netolerance ve společnosti (vlastenectví, nacionalismus, extremismus, rasismus, xenofobie), uvědomuje si význam vzájemné pomoci mezi lidmi, je schopný pomoci lidem v ohrožující situaci, je schopný rozlišit protiprávní jednání, poznává orgány právní ochrany občanů, uvědomuje si svou roli občana při obraně státu, chápe kladné i záporné projevy globalizace, uvědomuje si práva a povinnosti plynoucí z členství v mezinárodních organizacích, rozpoznává projevy a důsledky terorismu
- Fyzika – žák rozlišuje jednotlivé energetické zdroje a zná rizika spjatá s jadernou a atomovou energií

- Chemie – žák se orientuje v problematice nebezpečných látek, rozpozná jednotlivé označení nebezpečných látek a varování před nimi, rozlišuje hořlaviny a jednotlivé principy hašení požáru
- Přírodopis – žák rozlišuje příčiny a příznaky běžných onemocnění, zná zásady první pomoci, uvědomuje si dopady působení člověka na přírodu a z nich plynoucí ohrožující události
- Tělesná výchova – žák ovládá pravidla bezpečnosti silničního provozu z hlediska chodce a cyklisty, bezpečnosti pohybu v krajině (plavání, lyžování), zná základní pravidla první pomoci při tonutí a při zasažení lavinou
- Výchova ke zdraví – v tomto předmětu je možné realizovat veškeré očekávané výstupy a učivo specifikované RVP ZV k danému tématu
- Jednotlivé obory vzdělávací oblasti Člověk a svět práce – žák ovládá pravidla bezpečnosti práce a je schopen podat první pomoc při pracovním úraze

1.5.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Téma ochrany člověka za mimořádných událostí je v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia rozděleno do několika vzdělávacích oblastí. Výstupy z hlediska tématu ochrany člověka navazují na výstupy specifikované v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Školy při tvorbě školních vzdělávacích programů samy rozhodují o rozložení tématu do více předmětů dle jejich obsahové příbuznosti, nebo zařazení větší části učiva do konkrétního předmětu, nejčastěji do Výchovy ke zdraví.

Na gymnáziu je toto učivo začleněno dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (dále jen RVP G) do jednotlivých vyučovacích předmětů následovně (RVP G 2007):

Vzdělávací oblast:

- Člověk a příroda – vede žáka k ochraně životního prostředí, svého zdraví a zdraví ostatních
 - o Fyzika – jaderná energie
 - o Biologie – biologie virů a bakterií související s ochranou proti onemocněním
 - o Geografie – vzájemné působení člověka a přírody, globální problémy lidstva, nástroje ochrany životního prostředí
- Člověk a společnost – vede žáka k odpovědnosti za sebe jako jednotlivce i člena společnosti, k podílení se na veřejném životě a soužití s ostatními
 - o Občanský a společenskovední základ – způsoby vyrovnávání s náročnými životními situacemi, způsoby podílení se na veřejném životě obce či státu,

občanská práva a povinnosti, politický život, demokratické principy, projevy a dopady globalizace, globální problémy současnosti

- Člověk a svět práce – vede žáky k bezpečným pracovním postupům, které jsou šetrné k životnímu prostředí, neohrožují jejich zdraví
- Člověk a svět zdraví – vede žáky k poznávání životních hodnot, formování postojů z hlediska zdraví a mezilidských vztahů, k odpovědnosti za vlastní zdraví, bezpečnost a kvalitu životního prostředí, k osvojení vhodných kroků při zajištění pomoci sobě i druhým za běžných rizik i mimořádných událostí

1.5.3 Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání

Střední školy navazují na základní vzdělávání a rozšiřují tak již získané vědomosti, dovednosti a kompetence žáka. Jejich cílem je rovněž příprava žáků na další stupně studia, jako je studium vyšších odborných škol či škol vysokých.

Z hlediska tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí rozvíjíme u studentů již získané znalosti, a to v takovém rozsahu, aby byli schopni dodržovat zásady prevence vzniku mimořádné události a zároveň byli schopni efektivně reagovat na již vzniklou mimořádnou událost (Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky 2019).

Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání se liší dle jednotlivých oborů a je jich velké množství. Pro svou analýzu vybereme rámcový vzdělávací program, který se orientuje na střední odborné vzdělávání v oboru strojírenství.

Vzdělávací oblast (RVP pro obor vzdělání Strojírenská práce 2009):

- Společenskovědní vzdělávání – vede žáky k přípravě na aktivní a odpovědný přístup k životu v demokratické společnosti a k tomu stát se odpovědnými za svůj i veřejný zájem
- Přírodovědné vzdělávání – vede žáky k využití přírodovědných poznatků v praktickém životě, k porozumění ekologickým souvislostem a k posouzení nebezpečí plynoucích z využívání chemických látek
- Fyzikální vzdělávání – vede žáky k využití znalostí o jaderném záření a radioaktivitě a k efektivní ochraně při vzniku jaderné havárie
- Chemické vzdělávání – vede žáky k využití znalostí chemických značek a symboliky, k zhodnocení využití chemických látek v praxi a k posouzení jejich vlivu na život a zdraví

- Biologické a ekologické vzdělávání – vede žáky k porozumění vlivu člověka na přírodu a k charakterizování působení přírody na člověka
- Vzdělávání pro zdraví – vede žáky k vybavení znalostmi a dovednostmi, které jsou stěžejní pro zdraví a bezpečnost jednotlivců i společnosti jako takové, k odpovědnosti za zdraví své i ostatních

1.6 Metody a formy výuky

1.6.1 Organizační formy výuky

Pedagogický slovník (2001, s. 148) označuje pojem organizace výuky jako „*způsob uspořádání činnosti učitele a žáků v čase a prostoru*“. Jednotlivé formy výuky se rozlišují dle činnosti subjektů vyučovacího procesu, tedy učitele a žáků. Můžeme tak říct, že základní klasifikace forem výuky je postavena na míře řízení vzdělávací činnosti žáků učitelem (Janiš 2003). Pro naši práci jsou stěžejní formy individuální, hromadné, skupinové a projektové výuky.

Individuální vyučování nalézáme především na soukromých školách, či školách alternativního směru, které se soustředí na samostatnou práci žáků. Každý žák obdrží zvlášť určité učivo a je mu věnován specifický vyučovací postup (Hořejšová 1996). Pedagogický slovník (2001, s. 81) hovoří o individuální výuce jako o „*způsobu diferenciací výuky, při níž se zachovávají heterogenní třídy žáků jako základní sociální jednotka a provádí se diferenciací vnitřní, obsahová i metodická, respektující individuální zvláštnosti žáků*“. Tato forma je pro pedagoga velmi náročná, především kvůli časové náročnosti a organizaci práce jednotlivých žáků.

V žácích rozvíjíme schopnost kooperovat s ostatními, ale zároveň v nich pěstujeme odpovědnost za svou práci, a tak je nutné začleňovat úkoly, kdy jedinec pracuje individuálně. Touto formou práce učíme žáky ručit za zvládnutí určitého úkolu, pěstujeme v nich tak zodpovědný přístup k práci, schopnost si danou práci rozvrhnout i při samostatné činnosti.

Hromadná neboli frontální výuka je typická řídicí úlohou učitele, který ovládá celý proces učení a využívá především metod monologických. Hromadná výuka probíhá s větší skupinou žáků, kteří jsou stejného věku a zdánlivě na stejné mentální úrovni. Žáci během vyučovací hodiny plní stejné úkoly, které jim zadává vyučující. Při této formě výuky není příliš podporována kooperace mezi žáky, dokonce je mnohdy nežádoucí. Jistou výhodou je časová ekonomičnost. Jako nevýhody se jeví jistá míra bezohlednosti na individuální potřeby žáků a

velká náročnost kladená na pozornost žáků. I přes to se jedná o nejrozšířenější formu výuky (Janiš 2003).

Frontální formy výuky bychom měli užívat v minimální míře, ale je nezbytná při výkladu nové látky. Ideálně ji využíváme maximálně po dobu 20 minut.

Pro naše téma, vzhledem k praktickým úkolům, nácviku, je pravděpodobně nejvýhodnější formou výuka po skupinách. Skupinová práce je specifická rozdělením žáků do určitých skupin. Každá skupina má svého vedoucího, který je odpovědný za dělení práce mezi členy své skupiny a za výsledky jejich práce. Ve výchově k občanství a v základech společenských věd, které jsou pro tuto práci stěžejní, je doporučováno zvolit také mluvčího skupiny, který prezentuje výsledky práce skupiny (Hořejšová 1996).

Jako problém se jeví dělení žáků do skupin. Možností dělení do skupin je několik. Například dělíme žáky dle jejich preferencí, žáci se tedy rozdělí do skupin sami. Bohužel tato forma nese jistá rizika, například vyčlenění jedinců, kteří nejsou zvoleni ani jednou ze skupin. Další variantou je rozdělení žáků učitelem, a to náhodně, například losováním, či cíleně, dle záměru pedagoga a potřeb dané práce (Kotrba, Lacina 2011). Cílené rozdělení nám zajistí určitou vyváženost jednotlivých skupin a naplnění daných požadavků spjatých s uloženou prací.

Jednotlivé skupiny označujeme dle jejich seskupení jako homogenní, heterogenní či zájmové. Homogenní skupinou je označováno seskupení žáků se zdánlivě stejnými schopnostmi. Tato technika dělení již však není doporučována a preferuje se dělení na skupiny heterogenní (Kotrba, Lacina 2011). Heterogenní skupina je tvořena žáky různé úrovně vzdělávání. Ouroda (2000) radí tvořit skupiny okolo 5 až 6 členů, při čemž je vhodné zvolit jednoho výborného žáka, 2 až 3 průměrné žáky a 1 až 2 podprůměrné žáky. Zmíněná volba dělení skupin může být velmi prospěšná, pokud žáci vyšší úrovně pomohou ostatním, jelikož mnohým zpracování dané látky slovy svých vrstevníků vyhovuje více. Pravděpodobně budou i více otevření k jejich kontaktování v případě nejasností při práci. Podmínkou však je, že žák na vyšší úrovni ostatním asistuje a nevykoná zadanou práci za ně. Za nejužitečnější členy skupin jsou dle odborníků považováni žáci průměrní, proto také jejich převaha, neboť přinášejí největší přínos a zároveň stmelují skupinu.

U tvorby skupin je nutné vzít v potaz také otázku, zda tvořit skupiny stále či nestálé. V případě, pokud zvolíme skupiny stálé, je jistou výhodou seřadnost, která vede i k vyšším výkonům. Přinášejí však i jisté nevýhody. Členové skupiny si navyknou na dané rozdělení rolí

a stereotypní jednání. Práce v nestálých skupinách, tedy v těch, které se obměňují, je pro život a praxi výhodnější. Žáci se učí být flexibilní, pracovat a vycházet s různými lidmi, prosazovat zdravě své názory (Kotrba, Lacina 2011).

Další z možných forem výuky je výuka projektová. Při projektové výuce žáci, buďto individuálně, skupinově, nebo jako celá třída, řeší práci komplexní povahy neboli projekt. Žáci na daném projektu většinou pracují s velkým zájmem, neboť jde o práci rozmanitou, při které každý uplatní své silné stránky a není pouze pasivním posluchačem. Specifické pro projektovou výuku je především to, že zde není jasné rozlišení na určité vyučovací předměty, ale žáci k tématu přistupují z mnoha pohledů, a tak propojují informace z více předmětů. Projekty jsou většinou orientovány prakticky, což podporuje propojení školy se životem (Obst 2002).

Tato forma výuky je vhodná pro naše téma, neboť jeho mezipředmětový charakter zdůrazňuje potřebu propojení jednotlivých informací a částí učiva, které je mnohdy rozdrobeno do více vyučovacích předmětů. Forma projektové výuky často bývá propojena s besedami, doprovodným programem nebo nácviky, které nabízejí jako školní programy složky integrovaného záchranného systému.

1.6.2 Metody výuky

Jako metody výuky označujeme soubory činností učitele a aktivit žáků, které nás vedou ke stanovenému vzdělávacímu cíli (Žák 2012). Výukové metody rozlišujeme dle mnohých kritérií, a tak se i jejich klasifikace často liší. Pro naši práci využijeme klasifikace Maňáka a Švece. Maňák a Švec dělí metody výuky na „*klasické, aktivizující a komplexní*“ (Maňák a Švec 2003, s. 46). Z klasických metod hovoříme nejčastěji o metodách slovních, dovednostně praktických a názorně demonstračních. U aktivizujících metod jsou hojně užívány diskuse, inscenační a didaktické hry. Metody komplexní mají mnoho podob, z námi vybraných bychom zmínili projektovou výuku, brainstorming, nebo například začlenění kritického myšlení do výuky (Maňák a Švec 2003).

Metody a formy práce při výuce dané problematiky je nutné vždy vybírat s ohledem na mnoho faktorů, které tuto volbu ovlivňují. Pokud bychom začali od toho nejzřejmějšího, musíme volit vhodné metody dle konkrétního tématu hodiny a dle času, který je možný danému tématu věnovat. Vždy je nutné mít na mysli také rozvoj klíčových kompetencí.

Dnes bychom měli žáky motivovat k samostatné práci, například k řešení problematických cvičení a situací, při které žáci nesou osobní zodpovědnost. Z tohoto hlediska se zdají být ideálními metody dovednostně praktické, jako vytváření dovednosti, napodobování,

produkční metody. Z aktivizujících metod bychom zvolili především metody řešení problému, případně heuristické metody. Zároveň však učíme žáky pracovat v kolektivu, což v nich buduje schopnost rozdělit si práci, kooperovat s ostatními, dokázat přijmout odlišný názor na věc. Kooperace je jistě na místě během aktivizujících metod, jako jsou situační a inscenační metody či při projektové výuce, kterou bychom zařadili mezi metody komplexní (Žák 2012).

Musí být brán ohled na funkci dané hodiny, zda slouží k předání nových poznatků, zda k nácviku, k opakování nebo například k ověření získaných znalostí a dovedností. Vždy je vhodné brát v potaz také schopnosti žáků, jejich individuální potřeby a pracovní návyky.

Při volbě metod a forem výuky je účelné také uvědomění si cíle dané hodiny, čeho chceme dosáhnout, co by žák měl na konci hodiny znát, umět. Cílem zařazení tematiky ochrany člověka do rámcových vzdělávacích systémů je především výchova a vzdělávání žáků, kteří budou následně uplatňovat teoretické poznatky v praxi a při mimořádné události budou jednat samostatně a jistě. Z tohoto důvodu je očekáváno, že budeme užívat metod praktické výuky.

Jak již bylo řečeno, daná témata jsou především věcného charakteru, ale je nutné žákům vyložit také teoretické základy. Při teoretických částech výuky je do jisté míry vhodné užití informačně receptivních metod, při kterých učitel předává již hotové poznatky. Od žáka se očekává pozornost, pochopení a zapamatování daného učiva (Obst 2002). Jedná se tedy z pohledu žáka o metody poměrně pasivní, ale mnohdy, právě například při předání základních, stěžejních informací a poznatků, je nutné jejich začlenění. Současně je velmi přínosné užití názorně demonstračních metod, tedy například demonstrace (předvádění), pozorování, práce s obrazem či instruktáže prostřednictvím interaktivních výukových materiálů. Složky integrovaného záchranného systému samy připravily mnohá výuková videa, dokumentární ukázky či fotografie. Většina škol již disponuje interaktivními tabulemi, počítači, a tak by neměl být problém tyto materiály využít.

K procvičování a upevnění dané látky jsou doporučovány metody spjaté se simulací jednotlivých situací. Můžeme užít formu praktického cvičení, hry, soutěže, dramatizace, pokusu, nácviku žádoucího chování, výuky v terénu, projektu či využít programy praktického nácviku pořádané složkami integrovaného záchranného systému (Žák 2012).

Vzhledem k tomu, že tematika ochrany člověka za mimořádných událostí nemá samostatný předmět a je vyučována průřezově, tedy v různých vyučovacích předmětech, je nutné klást důraz na propojenost učiva. V každém ročníku je vhodné nejprve opakovat již

probrané učivo. Teprve poté je příhodné začít s prohlubováním znalostí a s nácvikem dovedností.

Při volbě metod a forem výuky je účelné také uvědomění si cíle dané hodiny, čeho chceme dosáhnout, co by žák měl na konci hodiny znát, umět. Cílem zařazení tematiky ochrany člověka do rámcových vzdělávacích systémů je především výchova a vzdělání žáků, kteří následně budou uplatňovat teoretické poznatky v praxi a při mimořádné události budou jednat samostatně a jistě, z tohoto důvodu je očekáváno, že budeme užívat převážně metod dovednostně praktických.

1.7 Cíle výuky

Příručka pro učitele základních a středních škol Ochrana člověka za mimořádných událostí (2003) vydaná generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru ČR hovoří o těchto hlavních cílech vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí, a to:

- *„Seznámit žáky s úlohou státu při ochraně životů a zdraví obyvatel, majetkových hodnot a životního prostředí při vzniku mimořádných událostí. Připravit žáky na uvědomování si odpovědnosti za svoji ochranu, na efektivní jednání a vzájemnou pomoc při hrozbě nebo vzniku mimořádných událostí. Vést žáky k citlivému vnímání životního prostředí, a to nejen při vzniku mimořádných událostí“* (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003, s. 7).
- *Seznámit žáky s pojmem živelní pohroma, jejími účinky a druhy. Uvědomit si nebezpečí vyplývající z prvotních i druhotných následků živelních pohrom, předat poznatky, jak se chránit“* (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003, s. 28).
- *Upozornit žáky na nebezpečí, které přináší stále rostoucí používání chemických látek, přípravků a technologií. Objasnit pojem havárie s únikem nebezpečných látek, poukázat na příčiny jejich vzniku a hlavní charakteristiky. Seznámit žáky s hlavními účinky nebezpečných látek a základními vlastnostmi, které se uplatňují při haváriích. Objasnit některé základní způsoby výstražného označování nebezpečných látek. Upozornit na charakteristické znaky a projevy havárií s únikem nebezpečných látek. Seznámit žáky s nejdůležitějšími zásadami obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných látek a naučit je chránit se před jejich účinky“* (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003, s. 55).

- *Upozornit žáky na kladné i záporné aspekty provozu jaderných elektráren a jejich celkový ekologický přínos. Rozebrat otázky budování a provozu jaderných elektráren a zajištění jejich jaderné a radiační bezpečnosti. Objasnit možnosti vzniku radiační havárie v jaderné elektrárně a malou pravděpodobnost vzniku radiační havárie s dopady na okolí. Seznámit žáky s nejdůležitějšími opatřeními k ochraně obyvatelstva a s otázkami zabezpečování havarijní připravenosti pro případ radiační havárie jaderné elektrárny s dopady na okolí“ (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003, s. 89).*

Učební materiály, pro tuto problematiku vytvořené, však rozpracovávají i další témata, která nejsou v dané příručce zpracována, jako je první pomoc, epidemie a pandemie, předcházení rizikům v dopravě, terorismus a násilné chování, při nichž si klademe za cíl žáky seznámit s danými riziky, vzdělávat je v rámci jejich prevence, možných dopadů a postupů jejich řešení (Jak se zachovat, když... 2017).

1.8 Vzdělávací obsah tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí

V této kapitole se budeme prvotně zabývat základními termíny dané problematiky a následně konkrétními riziky a mimořádnými událostmi. Pokud vyjdeme z obsahového zaměření rámcových vzdělávacích programů a školních vzdělávacích programu, pak se v této kapitole naší diplomové práce budeme soustředit zejména na níže uvedená rizika a mimořádné události. Cílem výuky je seznámit žáky a studenty především s riziky, se kterými se v životě již setkali nebo setkat mohou.

- Živelní pohromy – povodeň, požár, sesuvy půdy, atmosférické poruchy
- Epidemie a pandemie
- Rizika vyplývající z lidské činnosti – havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie
- Rizika spojená s dopravou
- Hrozby terorismu a násilí
- První pomoc

1.8.1 Základní termíny

Ochrana obyvatelstva je „*plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku*“ (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003, s. 8)

Mimořádná událost – události a havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek a životní prostředí a vznikají působením lidské činnosti nebo přírodními vlivy (Marádová 2007)

Druhy mimořádných událostí (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003)

- Živelní pohromy – povodeň, zemětřesení, sesuvy půdy, sopečný výbuch, orkán, tornádo, extrémní chlad či teplo, pád meteoritu, lesní požáry
- Havárie s únikem nebezpečných látek – havárie v chemických provozech, radiační havárie, ropné havárie, dopravní nehody, zřícení domu
- Ostatní události – terorismus, anonymní oznámení o uložení bomby, epidemie nakažlivých nemocí, žhářství

Krizové stavy se vyhláší dle rozsahu a vážnosti mimořádné události. Dle závažnosti a rozsahu tyto krizové stavy dále dělíme na stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu a válečný stav, viz bližší charakteristika (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003):

- Stav nebezpečí – je vyhlášen hejtmanem kraje, a to tehdy, pokud není možné mimořádnou událost řešit běžně dostupnými prostředky správních úřadů a složek IZS.
- Nouzový stav – je vyhlášen vládou ČR, pokud mimořádná událost svou povahou ve velké míře ohrožuje životy, zdraví, majetek či vnitřní bezpečnost.
- Stav ohrožení státu – je vyhlášen Parlamentem ČR tehdy, pokud jsou ohroženy demokratické principy státu, jeho svrchovanost či územní celistvost.
- Válečný stav – je vyhlášen Parlamentem ČR, a to ve chvíli, kdy je Česká republika napadena nebo to vyplývá z mezinárodních závazků a z nich plynoucích povinností.

Integrovaný záchranný systém je soubor záchranných složek, jejichž koordinovaný postup se snaží chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před riziky a následky mimořádných událostí (Marádová 2007). Integrovaný záchranný systém (dále jen IZS), jakožto garant ochrany obyvatelstva, je tvořen základními a ostatními složkami IZS. Mezi základní složky IZS řadíme Hasičský záchranný sbor České republiky, Zdravotnickou záchrannou službu a Policii České republiky. Mezi ostatní složky můžeme řadit vyčleněné síly ozbrojených sil a ostatní ozbrojené bezpečnostní složky, jako je například městská policie, orgány ochrany veřejného zdraví (hygiena), havarijní a pohotovostní složky či neziskové organizace a sdružení, které lze uplatnit při záchranných a likvidačních pracích (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

Záchranné práce – soubor činností, které mají za úkol odvrátit nebo zmírnit rizika vyvolaná mimořádnou událostí

Likvidační práce – soubor činností, které mají za úkol odstranit následky vzniklé během mimořádné události (Marádová 2007)

Havárie – mimořádná událost, která vznikla během provozu zařízení pracujících s nebezpečnými látkami (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2007)

1.8.2 Tísňové volání

Pokud se někdo z nás dostane do mimořádné situace, při níž jsme my nebo naše okolí ohroženi na životě a zdraví, majetku nebo ohroženo životní prostředí, je nutné reagovat a přivolat odbornou pomoc. Pro tyto situace jsou zavedeny bezplatné linky tísňového volání.

150 – Hasičský záchranný sbor ČR

155 – Zdravotnická záchranná služba

158 – Policie ČR

156 – Městská policie

Od roku 2003 je rovněž zavedeno jednotné evropské číslo tísňového volání – 112.

Při telefonátu na linky tísňového volání je vždy nutné uvést co nejpřesněji k jaké události došlo, kde k ní došlo a předat své jméno a telefonní číslo, ze kterého voláme, a vyčkat zpětného telefonátu, jehož prostřednictvím si pracovníci tísňových linek ověří pravdivost nahlášené události. Zneužití linek tísňového volání je totiž trestné (Marádová 2007).

Aktuálně funguje v České republice a některých okolních státech (Slovensko – Horská služba, Maďarsko, Rakousko) telefonní aplikace Záchranka, jejíž prostřednictvím je možné kontaktovat Zdravotnickou záchrannou službu. Velkou výhodou dané aplikace je odeslání polohy, ze které událost ohlašujete, především v případech úrazu na neznámém místě, v lese apod. Součástí dané aplikace jsou rovněž pokyny k poskytování první pomoci a informace, kde naleznete nejbližší pohotovost, lékárnu, či defibrilátor.

1.8.3 Způsoby varování obyvatelstva při vzniku mimořádné události

Varovný signál všeobecná výstraha je zaveden v České republice od roku 2001. Tento signál je vyhlášen při vzniku mimořádné události, která ohrožuje obyvatele na životech a zdraví, majetku a životním prostředí. Signál má kolísavý tón sirény po dobu 140 sekund. Může

být vyhlášován třikrát za sebou. Následně je sdělena tísňová informace prostřednictvím informačních prostředků, jako je například rozhlas, televizní vysílání (Marádová 2007)

Při zaznění varovného signálu všeobecné výstrahy je nutno dodržet tři kroky, a to vyhledat neprodleně úkryt, ideálně v nejbližší budově, zavřít okna a dveře a zapnout informační prostředky, jako je televize či rádio (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

Každý měsíc dochází k testování funkčnosti daného systému, a tak každou první středu v měsíci, ve 12.00 probíhá zkouška sirén.

Signál požární poplach je vyhlášován jako přerušovaný tón sirény v délce 1 minuty, při čemž napodobuje zvuk trubky troubící „HO-ŘÍ“, „HO-ŘÍ“. Tento signál však slouží především pro složky požární ochrany, a ne tedy přímo jako varování pro dané obyvatelstvo (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

1.8.3.1 Zajištění ochrany obyvatelstva

Za hlavní způsoby ochrany obyvatelstva je považováno ukrytí obyvatelstva, improvizovaná ochrana dýchacích cest, očí a povrchu těla a případná včasná evakuace z ohrožené oblasti (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

Ukrytí je nutné především v situacích jako je například únik nebezpečných látek do ovzduší nebo při bouřích a vichřicích. Jedná se o okamžitou ochranu ukrytím do vhodných prostor. K této ochraně slouží dva typy úkrytů, a to úkryty stálé, kterých není mnoho, a improvizované. Ve většině případů užíváme improvizovaných úkrytů. Improvizovanými ochrannými prostory mohou být například obytné domy, školy, úřady, obchody a jiné. Ideální jsou prostory na odvrácené straně od daného nebezpečí, utěsněné před vniknutím nebezpečných látek, nad úroveň terénu (Marádová 2007).

Evakuace je dalším ze způsobů ochrany obyvatelstva. Dle Marádové (2007, s. 9) je evakuace „přemístění osob, hospodářských zvířat, cenných a dalších věcí z prostoru ohroženého (např. povodní, sesuvem půdy, únikem nebezpečných látek do ovzduší nebo požárem) na jiné území“. Informace o evakuaci zprostředkovává obyvatelstvu nejčastěji obecní rozhlas – kam se mají občané dostavit a odkud budou dopraveni do bezpečí. Při opouštění bytu či domu je nutné dodržovat jisté zásady, viz následující body (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003):

- uhasit otevřený oheň v topidlech,
- vypnout elektrospotřebiče,

- uzavřít přívod vody a plynu,
- informovat sousedy,
- dětem vložit do kapsy oděvu cedulku s jejich jménem a adresou,
- kočky a psy odvážet v uzavřených boxech,
- vzít evakuační zavazadlo,
- uzamknout byt a označit jako již opuštěný cedulkou

Evakuační zavazadlo je jednou z nutných příprav na případnou evakuaci. Jako evakuační zavazadlo nám poslouží jakákoliv z cestovních tašek, batoh či kufr. Zavazadlo bychom měli označit cedulkou se jménem a adresou. Obsahem evakuačního zavazadla by měly být základní trvanlivé potraviny, pitná voda, jídelní potřeby, jako příbor, miska, otvírač na konzervy, nůž, dále svítilna, šití, toaletní a hygienické potřeby, osobní doklady, cenné dokumenty, peníze, náhradní prádlo a obuv, pláštěnka, léky, spací pytel nebo jiné přikrývky, ideálně také rádio, společenské hry či knihy pro zabavení, především tedy děti (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

Prostředky improvizované ochrany dýchacích cest a povrchu těla se užívají především v situacích, kdy jsme ohroženi účinky nebezpečných látek. Sám přívlastek improvizované napovídá, že jde o prostředky, které nevyužíváme primárně jako ochranné, ale které jsou v našich domácnostech běžně dostupné, a tak nám mohou posloužit právě v případě nebezpečí.

Pro ochranu dýchacích cest je vhodné využít navlhčené roušky (z utěrky, ručníku nebo kapesníku), kterou přiložíme na oblast nosu a úst a připevníme šátkem. Tyto prostředky je vhodné užít také jako ochranu před nadýcháním zplodin hoření. Pro ochranu ostatních částí těla využíváme různé dostupné prostředky, viz výčet (Marádová 2007):

- oči – utěsněné brýle – lyžařské, plavecké, motoristické, které je nutné přelepit páskou v místech větracích otvorů,
- hlava – čepice, klobouk, šála, která zakryje celou vlasovou část, ochrání také uši, čelo a krk,
- ruce – rukavice, a to ideálně gumové nebo kožené, případně obmotáme ruce kusem látky,

- tělo – kombinéza, plášť, pláštěnka do deště, u všech je však nutné utěsnění nohavic a rukávů, které můžeme provést řemínky nebo tkaničkami,
- nohy – vysoké boty, holínky, boty s návleky, které zakrývají veškerý povrch.

1.8.4 Živelní pohromy

Jako živelní pohromu označujeme mimořádnou událost, která vznikla působením přírodních sil. Nejčastějšími živelními pohromami u nás jsou povodně, sesuvy půdy či atmosférické poruchy, tj. bouře. Živelní pohromy dělíme dle místa jejich zasažení na pohromy vznikající pod zemským povrchem (zemětřesení, sopečné výbuchy), na zemském povrchu (sesuvy, povodně, tsunami, požáry, ničující sucha, sněhové kalamity, náledí a mrazy) a na pohromy vznikající nad zemským povrchem (tornáda, bouře, dopady meteoritů) (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

1.8.4.1 Živelní pohromy vznikající na zemském povrchu

Požáry jsou dle Příručky pro učitele základních a středních škol Ochrana člověka za mimořádných událostí „*nežádoucí, neovládané a zpravidla již neovladatelné hoření*“ (2003, s. 31). Požáry často vznikají nedbalostí člověka, a proto je kladen velký důraz na vzdělávání v oblasti prevence vzniku požáru. Pro to, abychom byli schopni co nejlépe předcházet požárům, je nutné znát nejčastější příčiny jejich vzniku. Pro situace, kdy k samotnému požáru dojde, je nutné se orientovat na místech nám blízkých (domácnost, škola) a znát umístění hasicích přístrojů, hydrantů, uzávěrů plynu, vypínačů elektrického proudu. Je nutné být seznámen s únikovými cestami daného prostoru, ale také se zásadami improvizovaných prostředků ochrany osob, protože při hoření se často uvolňují toxické látky, které jsou nejčastějším důvodem úmrtí při požáru (Marádová 2007).

Povodně vznikají při neschopnosti půdy vstřebávat přebytečnou vodu, při níž dojde ke zvýšení hladiny vody, která se následně rozlije na zemský povrch. Povodně dělíme dle typu vodní plochy na říční a mořské. Povodně v našich podmínkách (říční) vznikají nejčastěji během přivalových dešťů, při vytrvalých deštích nebo například při tání sněhu. Při nebezpečí záplav jsou obyvatelé informováni varovným signálem všeobecné výstrahy a dále sdělovacími prostředky. Osoby žijící v zasažené oblasti musí být připraveny opustit ohrožené území, tedy mít připraveno evakuační zavazadlo, zabezpečený dům a vyčkávat dalších pokynů (Marádová 2007).

Při ohrožení povodněmi jsou vyhlášovány 3 stupně povodňové aktivity, viz následující body (Marádová 2007).

1. Stav bdělosti – nastává při nebezpečí vzniku povodně
2. Stav pohotovosti – nastává, pokud nebezpečí vzniku povodně překročí k samotnému vzniku, ale stále nedochází k většímu rozsahu přelítí mimo koryto toků
3. Stav ohrožení – nastává při přímém ohrožení na životě, zdraví a majetku

Sesuvy půdy vznikají porušením stability svahu. K tomuto porušení dochází působením přírodních procesů, jako jsou přívalové deště, vítr, mráz či sucho, ale také lidskou činností, jako například těžbou, odlesňováním (Marádová 2007). Při sesuvu utržený svah ničí vše, co mu přijde do cesty. Jako nejúčinnější ochrana se jeví prevence vzniku sesuvu, která zahrnuje úpravu terénu, jako například ukotvení svahů, vhodnou výsadbu zeleně, záchyt a odvádění povrchové vody. (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003). Při hrozbě sesuvu půdy bychom měli okamžitě ohrožené místo opustit, snažit se uniknout do strany a nahoru od závalu. Při zavalení se pokusíme zajistit si přívod vzduchu a zavolat pomoc (Jak se zachovat, když ... 2017).

Při tématu sesuvů půdy je vhodné zmínit také **sněhové laviny**, a to především z toho důvodu, že na našich horách toto riziko vyvstává v zimním období téměř každoročně. Lavina je průběhem totožná s ostatními typy sesuvů, tzn. jedná se o pohyb velké masy, v tomto případě sněhové, po svahu. Prevenci vzniku sněhové laviny se věnuje především Horská služba, která zaznamenává rizikové oblasti a zakazuje vstup na tato místa (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003). Při vzniku laviny je nutné se pokusit lavině uniknout (na lyžích, snowboardu). Pokud to není již možné, musíme se snažit udržet v nejvyšší vrstvě laviny, například tempy napodobujícími plavání, a zkoušet se něčeho zachytit (Ochrana člověka za mimořádných událostí – Živelní pohromy 2002). V případě zasypání lavinou musíme dle učebnice *Jak se zachovat, když... od nakladatelství Nová škola „zachovat klid a šetřit kyslík, utvořit si místo okolo úst, zjistit polohu těla vzhledem k zemi (nechat stékat slinu po tváři, nechat viset řetězky na krku) a pokusit se vyhrabat“* (2017, s. 50).

1.8.4.2 Živelní pohromy vznikající nad zemským povrchem

Označení **atmosférické poruchy** používáme dle Marádové pro „bouřlivé, prudké nebo větrné počasí a větrné smrště“ (2007, s. 15). Ohrožují nás ale i jiné výkyvy počasí, jako například sucho, extrémní chlad či horko, nadměrné úhrny srážek – dešťových i sněhových (Ochrana člověka za mimořádných událostí – Živelní pohromy 2002). Ochranou před riziky atmosférických poruch je nám především připravenost na danou situaci. Je tak nutné sledovat varování v rozhlase a televizi.

Při **silném větru** je vhodné upevnit či odklidit volně stojící předměty, které by nás při poryvech větru mohly ohrozit, případně být zničeny. Je dobré nezdržovat se na místech, na kterých se vyskytuje riziko zasažení padajícími předměty (ze střech a přilehlých budov), v přírodě pak také padajícími stromy. Ideální je zajištění oken okenicemi, nebo zatlučením a ukrytí. V případě atmosférických poruch je za nejlepší úkryt považován sklepní prostor, kryt pod úrovní terénu (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

Pokud nás zasáhne **bouřka**, je vhodné se ukrýt v budově s bleskosvodem, ve které se nedržíme u oken a vchodových dveří. Nepouštíme vodu z kohoutku a nepoužíváme elektrospotřebiče. Pokud nás zastihne bouřka ve vozidle, setrváme v něm. Nebudeme se však dotýkat rádia, volantů, řadících páky, ani dalších částí, které obsahují části kovu. V případě zastižení bouřkou v přírodě je nutné vyhnout se vyvýšeným místům, které by mohl zasáhnout blesk. Není vhodné se schovat pod stromy, které jsou rovněž často zasaženy bleskem. Je vhodné se vyhnout otevřenému prostranství a vodním plochám. Při pohybu nedělat dlouhé kroky, ve skupině udržovat rozestupy, nedotýkat se, sundat ze sebe předměty z kovu, které by mohly při zasažení bleskem způsobit popálení. Ideální je skrčit se ve větší prohlubni, ale pokud to není možné a jsme již přímo ohroženi, je nutné zaujmout schoulenou pozici v kleče, při níž si dlaněmi chráníme hlavu (Jak se zachovat, když... 2017).

1.8.5 Epidemie a pandemie

Jako **epidemii** označujeme výskyt určitého onemocnění na určitém místě a v určitém časovém úseku, ke kterému došlo náhle a ve velké míře. Epidemie často vznikají na místech s vysokou koncentrací osob, nebo na místech s nedostatečnými hygienickými návyky. Během epidemie je nutné dodržovat nařízení hygienických stanic, zvýšeně dbát o hygienu a dodržování hygienických návyků, a pokud je to možné, vyhýbat se místům s větší koncentrací osob, např. obchodní domy (Jak se zachovat, když... 2017).

V případě epidemie velkého rozsahu, která již zasáhla více kontinentů, hovoříme o **pandemii**. Pandemie je často doprovázena zahlcením zdravotního sektoru, nedostatkem zdravotnického personálu a zdravotnického materiálu, především z důvodu jejího rychlého nástupu. Přináší velké dopady na infrastrukturu jednotlivých zemí, které mnohdy přetrvávají i po zlepšení situace (Pandemický plán ČR). V naší minulosti jsme se již s pandemiemi setkali, ať už se jednalo o španělskou chřipku, ptačí chřipku či virus SARS. Nejdůležitější úlohu během pandemie nese zdravotnický sektor, který informuje o rizicích a závažnosti výskytu daného onemocnění a zároveň doporučuje další postup (Jak se zachovat, když... 2017). V rámci připravenosti si každá odpovědná země tvoří svůj plán v případě zasažení pandemií, v našem

případě mluvíme o „Pandemickém plánu České republiky“. Prvotními kroky jsou snaha o zajištění rychlého varování před hrozící pandemií a minimalizace jejího šíření, zajištění informovanosti zdravotnického personálu, zabezpečení léčby, kontrola dodržování jednotlivých doporučení a bezpochyby průběžné vyhodnocování situace (Pandemický plán ČR). V současnosti se svět, včetně naší země, potýká s další pandemií, tentokrát s pandemií viru COVID – 19, a tak mnohá z opatření poznáváme na vlastní kůži.

1.8.6 Ohrožení plynoucí z lidské činnosti

1.8.6.1 Havárie s únikem nebezpečných látek

S rozmachem chemického průmyslu během druhé poloviny 20. století došlo ke zvýšení užívání látek, které jsou nám velkým pomocníkem, ale zároveň, při neopatrném zpracování, skladování, přepravě či užívání, jsou nám také velkým rizikem. Právě mimořádné události, vzniklé při manipulaci s chemickými látkami, nazýváme jako havárie. Rizikem těchto havárií je únik látky do okolního prostředí, které má mnohdy dopad na zdraví a životy obyvatelstva, majetek i životní prostředí.

Největším rizikem pro člověka je únik plynů a par látek, které jsou hořlavé, toxické či výbušné, neboť nejčastějším způsobem vniknutí látky do organismu je vdechnutí. Dalšími možnostmi vniknutí látky do těla je vstřebávání kůží, vstřebání prostřednictvím očních spojivek, zvukovodu, prostorem pod jazykem, případně například otevřenými ranami. Z tohoto důvodu je velmi důležitá ochrana všech těchto částí těla. Některé z těchto látek jsou těžší než vzduch, a tak se drží při zemi a nerozptýlí se do ovzduší. Pokud se látka drží při zemi, není vhodné užívat úkrytů pod terénem (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003).

Havárie s únikem nebezpečných látek jsou vyhlášeny prostřednictvím varovného signálu VŠEOBECNÁ VÝSTRAHA, po němž jsou blíže specifikovány okolnosti havárie a pokyny obyvatelstvu hromadnými informačními prostředky. Varovat nás mohou rovněž viditelné projevy (mlha v místě havárie, neobvyklá barva plamene při požáru, vlnění vzduchu), zápach či akustické projevy (syčení unikajícího plynu, výbuch).

V případě havárie s únikem nebezpečných látek vyhledáme po výstraze co nejrychleji úkryt. Rozhodně se nepřibližujeme k místu havárie. V budově se ukryjeme v nejvyšším možném patře, na odvrácené straně domu od místa mimořádné události. Zavřeme dveře a okna, abychom snížili přístup unikajícím plynům do úkrytu. Pro zvýšení utěsnění je vhodné okna oblepit těsnicí páskou. Sledujeme rozhlas, televizi či obecní rozhlas (Ochrana člověka za mimořádných událostí – Havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie 2002).

1.8.6.2 Radiační havárie

Nebezpečí radiační havárie hrozí především z jaderných elektráren, ale například také z jaderných zbraní hromadného ničení. V rámci provozu jaderných elektráren nemůže dojít k jadernému výbuchu, ale hrozí radiační nehody a havárie, které mohou být způsobené například lidským faktorem, ať již hovoříme o selhání jedince či teroristickém činu, nebo také technickým stavem zařízení (Ochrana člověka za mimořádných událostí – Havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie 2002). Tato havárie může způsobit neřízené unikání radioaktivních látek do okolního prostředí. Radioaktivní látky následně mohou způsobit nedozírné následky, a to na zdraví a životech osob přímo zasažených, na životním prostředí, a co je nejdůležitější, mnohdy ovlivňují zdraví mnoha dalších generací (Marádová 2007).

Základními body ochrany při radiační havárii jsou časné varování obyvatelstva, ukrytí, jódová profylaxe a evakuace. Tato opatření jsou zásadní především pro nejužší oblast v blízkosti elektrárny, tzv. zónu havarijního plánování (Ochrana člověka za mimořádných událostí 2003). Varování obyvatelstva probíhá signálem VŠEOBECNÁ VÝSTRAHA, po němž by mělo následovat rychlé ukrytí. Jako úkryt je vhodné využít zděné budovy, ve kterých zavřeme okna, dveře a utěsníme i ostatní průduchy. Dále sledujeme pokyny prostřednictvím sdělovacích prostředků. Jedním z radioaktivních prvků, které mohou při radiační havárii unikat je radioaktivní jód. Ten se následně usazuje ve štítné žláze. Tomuto riziku se dá předejít jódovou profylaxí. Jedná se o užití neradioaktivního jódu, který nasatí štítnou žlázu, a tak nedochází k usazení jódu radioaktivního. Dalším krokem, v případě ohrožení, je včasná evakuace. Je nutné dodržet pravidla opouštění domácnosti, sbalit si evakuační zavazadlo, využít improvizovaných prvků ochrany dýchacích cest a těla pro přesun nezbytně nutný do dopravního prostředku, jimž se budeme evakuovat. Při evakuaci je nutné dodržet stanovené evakuační trasy, na kterých probíhá dekontaminace (Základní informace pro případ radiační havárie JE Temelín 2020–2021).

1.8.7 Další mimořádné události

Existují i další hrozby a mimořádné stavy, kterých s vývojem společnosti stále přibývá. Hrozby spjaté s terorismem a násilným chováním, rizika na silnicích či narušení dodávek elektřiny.

1.8.7.1 Hrozby terorismu a extrémismu

Terorismus je definován jako „*plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, sloužící k dosažení daných cílů*“ (Jak se zachovat,

když... 2017, s. 65). Na našem území k těmto útokům nedochází, ale v zahraničí ano, což je pro Českou republiku jistým varováním, a tak se i ona podílí na protiteroristickém úsilí. Tento typ násilí mnohdy není motivován jen politicky, ale také například nábožensky, či z etnických důvodů. Z tohoto důvodu bývá pojem terorismus často spojován také s termínem **extrémismus** (Strategie České republiky pro boj proti terorismu 2013). Pod pojmem extrémismus chápeme vyhrocené ideologické postoje a smýšlení, které často jedná proti ústavním a zákonným normám, proti základním lidským právům a demokratickým principům. Jeho součástí jsou mnohdy projevy rasismu, xenofobní a antisemitistické projevy, které považujeme za trestné (Jak se zachovat, když... 2017). Terorismus má mnoho podob a každá z podob má své zákonitosti a vhodné postupy, které jsou definovány v následujících odstavcích (Základy ochrany měkkých cílů 2016).

1.8.7.2 Násilné útoky

Násilné útoky jsou velkým rizikem, které s sebou mnohdy nesou fatální následky. Tyto následky jsou ničující především proto, že jsou vedeny na tzv. měkké cíle, tedy na místa s vysokou koncentrací osob a nízkou úrovní zabezpečení proti násilným útokům (Základy ochrany měkkých cílů 2016, s. 5). Mezi měkké cíle se řadí například různá shromáždění, průvody, kina, divadla, koncertní sály, sportovní haly, bary a kluby, nákupní centra, církevní památky, knihovny, také školská zařízení a mnoho dalších míst, která jsou svou koncentrací osob pro tento typ útoku příznačná. Tyto útoky jsou vedeny často střelnou zbraní, chladnou zbraní (nožem) či prostřednictvím výbušnin, které mohou být například ukryté v poštovních zásilkách nebo jiných podezřelých zavazadlech (Základy ochrany měkkých cílů 2016, s. 6–9).

V případě **nálezu podezřelého zavazadla či podezřelé poštovní zásilky** daným předmětem nehýbeme, nepřemisťujeme jej, jeho obsah nezkoumáme, nevyprazdňujeme, ale uložíme jej do igelitového pytle nebo jiné vhodné nádoby, kterou lze uzavřít. Následně si umyjeme ruce mýdlem, pro případ, že by tento podezřelý předmět obsahoval nějaké toxické látky, a nález ohlásíme na tísňovou linku Policie ČR (Marádová 2007).

Na měkké cíle často směřují také **anonymní oznámení o uložení bomby** nebo nebezpečné látky, které mají za úkol vyvolat strach a paniku. I přes to, že většina těchto oznámení je pouze planým poplachem, není vhodné nad pravdivostí zprávy přemýšlet, ale jednat tak, jako bychom byli v přímém ohrožení. Tento anonym je nutné okamžitě nahlásit na tísňovou linku Policie ČR nebo Hasičského záchranného sboru. Budovu, která je cílem oznámeného útoku, okamžitě opustíme a vzdálíme se od ní.

Velké nebezpečí přinášejí **ozbrojení útočníci**, kteří volí střelnou zbraň. V tomto případě mluvíme o útoku aktivního střelce. Většinou se jedná o osoby s psychickými problémy, pod vlivem návykových látek či osoby, které mají s daným místem traumatizující zkušenost (žáci ve škole neúspěšní, oběti školní šikany) (Základy ochrany měkkých cílů 2016). Vzhledem k tomu, že ve školním prostředí nesou odpovědnost za žáky pedagogičtí pracovníci, je nutné vzdělávání a nácvik v této oblasti prvotně provést u nich a následně je začleňovat do výuky. V praxi jde především o osvojení Strategie Uteč – Skryj se – Bojuj. V případě, že útočník překoná bezpečnostní opatření a dostane se do prostoru školy, okamžitě kontaktujte linku 158 (Policie ČR) a pokud je to možné, utečte na místo, které již není v dohledu školy. Není vhodné sdružovat žáky na školou stanoveném shromaždišti, jako je tomu u nácviku evakuace. Nesmíme na sebe při útěku upozorňovat, takže bychom měli zajistit, aby nám necinkaly klíče, nezvonil telefon, ideálně bychom se měli zbavit všeho, co by nás mohlo omezovat v pohybu. Jestliže není možné utéct, skryjte se. Pokud se ukryjete, například ve třídě, je nutné zatemnit okna a dále se k nim nepřibližovat. Uzamkněte dveře, ale není-li to možné, využijte nábytku a zabarikádujte je. Skupina by se měla držet v tichosti, mobilní telefony je nutné ztišit i vypnout vibrace. Skupina se drží v rohu, při stěně, ideálně v úhlu, který je mimo palebnou osu, v případě, kdy by útočník pálil přes dveře. Snažíme se vytvořit zdání prázdné třídy. Nereagujeme na podněty za dveřmi, již se nesnažíme uniknout, ale vyčkáme na policii. V situaci, kdy již není možné vyhnout se kontaktu s útočníkem, bojujte. K boji využijte vše, co máte po ruce, a útočte na citlivá místa. Při útoku křičte a buďte agresivní. Pokud je vás více, využijte početní převahy (Karta USB – Jak se zachovat při ozbrojeném útoku ve škole 2017).

Rizika spojená s dopravou

V dnešní době se stále zvyšuje hustota provozu a s ní i počet motorových vozidel, se kterými se denně setkáme. Motorová vozidla jsou nám velkým pomocníkem, ale zároveň přinášejí určitá rizika spjatá s jejich užíváním, jako je například vznik dopravní nehody. Z našeho pohledu je nutné se podívat především na bezpečnost chodců a cyklistů, ale rovněž na schopnost reagovat v případě, že se staneme svědkem či spoluaktérem dopravní nehody.

Dopravní nehoda je situace, při níž dojde ke srážce nebo havárii vozidel, a důsledkem jsou újmy na zdraví a životě, majetku či životním prostředí. Pokud se staneme svědky nehody, je nutné zjistit, jaké dopady přináší – zda jsou nějaké osoby zraněny, případně kolik a jak vážně zraněných, zavolat na tísňovou linku, pokud je to nutné, poskytnou první pomoc, dbáme však i na svou bezpečnost a bezpečnost druhých, a tak je vhodné místo nehody označit bezpečnostními

prvky (výstražný trojúhelník). Je nutné vyčkat příjezdu profesionálních záchranářů a dbát jejich pokynů (Jak se zachovat, když... 2017).

1.8.8 Základy první pomoci

Vzhledem k tomu, že daná kapitola je velmi obsahově rozsáhlá, budeme se věnovat především obecným zásadám při poskytování první pomoci a následně věnujeme prostor zásadám poskytování pomoci při život ohrožujících stavech.

První pomoc je soubor úkonů, které nám napomáhají zachránit lidský život. Poskytnutí první pomoci je ze zákona povinné. Při jeho poskytování však musíme dbát i na bezpečí nás samotných (První pomoc není věda 2017).

Obecný postup při poskytování první pomoci

V situaci, kdy je nutné podat někomu ve svém okolí první pomoc, musíme dodržovat určitá pravidla a kroky tak, aby naše pomoc byla účelná. V první řadě je nutné zachovat klid a rozhlédnout se, k čemu vlastně došlo. Je nutné situaci vyhodnotit, tedy zjistit, co se stalo a proč se to stalo, jestli nehrozí nějaké nebezpečí, naši polohu, kolik je raněných a kde se nacházejí, zda je se mnou ještě někdo, kdo by mohl pomoci, a co můžeme pro postiženého udělat. Poté ihned kontaktujeme zdravotní záchrannou službu prostřednictvím její tísňové linky (155), čísla jednotného evropské tísňového volání (112), nebo prostřednictvím aplikace Záchranka. Operátorovi tísňové linky předáme informace a dále se necháme vést jeho pokyny. Právě kvůli vykonání jednotlivých pokynů je vhodné zapnout u telefonu hlasitý odposlech, abychom měli volně ruce a mohli postupovat dle rad operátora. Pokud je vás více, vyšlete jednoho zabezpečit optimální přístup zdravotníkům, konkrétně bychom měli odemknout a otevřít vchody, zajistit domácí zvířata, ve vyšších budovách přivolat výtah, v terénu jít na vhodné a viditelné místo (Příručka první pomoci 2012).

Prvotní vyšetření a kontrola životních funkcí

Prvním krokem je vždy ověření životních funkcí, tedy dýchání a oběhu. Z praktického hlediska je nutné prvotně zjistit, zda člověk komunikuje. Oslovíme ho. Pokud reaguje, je při vědomí, může volně dýchat a oběh je funkční. Pokud nás nevnímá a nereaguje, je daná osoba v bezvědomí. V tomto případě osobu položíme na záda, rukou zakloníme hlavu, při čemž sledujeme, zda nejsou zřetelné nádechy. Je nutné sledovat jakékoliv známky života, jako jsou například právě nádechy, pohyby končetin nebo reakce na bolestivý podnět, například štípnutí. Pokud osoba reaguje a vykazuje nějaký pohyb, má funkční oběh. V tuto chvíli je nutné rovněž zkontrolovat, zda osoba nekrvácí. Pokud krvácí, její oběh je v pořádku, ale je nutné krvácení

zastavit. Nevhodné je hmatání tepu, které může být zavádějící, jelikož při nahmatání můžeme cítit svůj vlastní tep v konečných prstech a usoudit tak, že není nutné resuscitovat. Pokud ovšem nastane některá z komplikací, je nutné její řešení, jako je zastavení masivního krvácení, uvolnění dýchacích cest, v některých případech dokonce neodkladná resuscitace (Příručka první pomoci 2012).

Druhotné vyšetření

Jedná se o další, detailnější vyšetření příznaků, které by mohly působit komplikace. Pokud není osoba při vědomí, snažíme se zjistit informace od svědků, případně se snažíme netypické znaky odhalit prostřednictvím sledování, posloucháním dýchání. Kontrolujeme hlavu včetně očí, zda nemá zvláštní barvu, nesymetrický obličej, zda nekrváčí, nemá kolem úst zvratky, zda mrká, nemá rozšířené, či zúžené zornice. Sledujeme rovněž hrudník, jestli se zvedá při dýchání pravidelně. Posloucháme, jestli při dýchání nechrčí, neublá, nesípe. Je nutné prohlédnout končetiny a břicho, které by mohly mít na sobě ránu, krváčet, být bolestivé, nějakým způsobem deformované. Je vhodné prohlédnout, zda osoba nemá náramek, přívěsek nebo identifikační kartu, která by nás upozornila na nějaké onemocnění (Příručka první pomoci 2012).

První pomoc při život ohrožujících stavech

Jako život ohrožující stav označujeme masivní krvácení, poruchy vědomí, poruchy a zástavy dechu. Pokud se staneme svědky nehody s více zraněnými, je nutné se rozhlédnout a poskytovat prvotně pomoc těm, kteří ji neodkladně potřebují a jsou přímo ohroženi na životě. Pomůckou nám může být pravidlo „chodí-křičí-chrčí-mlčí“ (Jak se zachovat, když... 2017, s. 22). Jestliže se osoba nachází ve stavu bezvědomí a nedýchá, je nutné otočit ji na záda, zaklonit hlavu a zvednout bradu, čímž se uvolní dýchací cesty. Pokud do 10 sekund nezačne daná osoba dýchat, je nutné zahájit resuscitaci.

Resuscitace slouží k obnovení činnosti srdce. Resuscitace se skládá z nepřímé masáže srdce a umělého dýchání. Při resuscitaci by měla osoba ležet na zádech, hlava by měla být v mírném záklonu. Pokud je při dané situaci více zachránců, je vhodné, aby jeden z nich přidržel hlavu v této poloze. Stěžejní je ovšem nepřímá masáž srdce neboli stlačování hrudníku směrem k podložce. Při nepřímé masáži má zachránce překryté dlaně, propletené prsty a ruce má propnuté v loktech. Rytmicky stlačuje střed hrudníku (dolní polovinu hrudní kosti) do hloubky 5-6 cm s frekvencí 100 stlačení za minutu. Pokud je v dosahu defibrilátor,

tedy přístroj pro obnovení činnosti srdce pomocí elektrického výboje, využijeme ten. U dětí stlačujeme pouze jednou rukou, u kojenců dokonce pouze 2 prsty a jen do hloubky asi 4-5 cm).

Umělé dýchání není nutné vykonávat, pokud během resuscitace dochází k lapavým nádechům. Umělé dýchání se doporučuje pouze pokud jsme ochotni ho provést a pokud ho ovládáme. Velký význam má u utonulých a u dětí, v dalších případech se o jeho nutnosti vedou spory. Pokud se pro dýchání z úst do úst rozhodneme, je vhodné využít resuscitační roušky, kterou nalezneme v jakékoliv lékárnice, a dýchání provádět během resuscitace v poměru 30 stlačení ku 2 vdechům. Před samotným vdechováním je nutné pokleknout vedle hlavy postiženého, jednou rukou zatlačit na čelo, čímž dojde k záklonu hlavy, a druhou rukou stisknout nosní křídla proti sobě. Nadechneme se, přitiskneme k ústům postiženého a plynule vdechujeme. Vždy po vdechnutí je nutné nechat postiženého vydechnout. Správný objem vdechovaného vzduchu poznáme, pokud se hrudník během nadechnutí zřetelně zvedá (Příručka první pomoci 2012).

Při viditelném neboli zevním **masivním krvácení**, při němž dochází k velkým a rychlým ztrátám krve, je stěžejní pokusit se krvácení zastavit nebo zmírnit. Krvácení dělíme na tepenné a žilní. Při tepenném krvácení krev z rány stříká nebo pulzovitě vytéká. Při žilním krvácení krev z rány plynule vytéká. První pomocí při masivním krvácení je stlačení rány, při tepenném krvácení se doporučuje stlačit přímo tepnu v ráně. Následně postupujeme přiložením tlakového obvazu a pevným přitážením (První pomoc není věda 2017).

Při velké zátěži, jakou jistě zranění je, organismus může reagovat šokem. **Šok** se projevuje zrychlenou srdeční frekvencí, nitkovitým pulzem, postižený je bledý, polévá ho studený pot, je žíznivý, je mu nevolno a postupně ztrácí vědomí. V této situaci je vhodné provést protišoková opatření podle pravidel 5T – teplo, ticho, tekutiny, transport a tišení bolesti. Prvotně je nutné postiženému zajistit teplo, aby nedocházelo k teplotním ztrátám. Snažíme se zajistit dostatečný klid v okolí postiženého neboli ticho. Tekutiny nikdy nepodáváme přímo, můžeme postiženému pouze navlhčit rty. S postiženým není vhodné manipulovat, pokud to není v zájmu jeho bezpečí. Je nutné zajistit jeho transport. V neposlední řadě se snažíme tišit bolest prostřednictvím ošetření, znehybnění, nikdy ne pomocí léků (Jak se zachovat, když... 2017).

2 Praktická část

2.1 Analýza výukových materiálů

2.1.1 Učebnice a pracovní sešity

Pro obsahovou analýzu učebnic a pracovních sešitů jsme si prvotně stanovili kategorie, jejichž prostřednictvím jednotlivé učební materiály budeme schopni porovnávat. Hlavní kategorií, která je pro naši analýzu stěžejní, je doložka MŠMT. Následně jsme si stanovili i sekundární kategorie, prostřednictvím nichž budeme jednotlivé materiály porovnávat.

- Učebnice či pracovní sešit věnovaný pouze danému tématu
 - o Počet dílů a stran
 - o Obsah a členění
 - o Typy úloh
 - o Opakování a testování
 - o Mezipředmětové vztahy

- Učebnice či pracovní sešit, jehož součástí je daná tematika
 - o Počet stran věnovaných danému tématu
 - o Obsah a členění
 - o Typy úloh
 - o Opakování a testování
 - o Mezipředmětové vztahy

2.1.1.1 Učebnice či pracovní sešity věnované pouze danému tématu

Nakladatelství Nová škola

Nakladatelství Nová škola vydala v roce 2017 již druhé aktualizované vydání učebnice a pracovního sešitu, které bylo věnované tématu ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí Jak se zachovat, když.... Tyto materiály byly koncipovány v souladu s RVP ZV a jsou schváleny MŠMT pro vzdělávání v oborech 2. stupně ZŠ Přírodopis, Zeměpis, Chemii, Výchovu k občanství, Výchovu ke zdraví a Tělesnou výchovu.

Učebnice i pracovní sešit jsou jednodílné a vhodně spolu kooperují. Učebnice je rozpracována na 96 stranách, pracovní sešit na 64 stranách. Materiály jsou určeny pro 6. – 9. ročník ZŠ.

Jednotlivá témata jsou řazena do přehledných celků. První a druhá kapitola vhodně uvádí do tematiky ochrany člověka a představuje základní terminologii a způsoby ochrany obyvatelstva. Dále máme kapitolu věnovanou první pomoci. Ostatní kapitoly jsou členěny většinou dle původce mimořádné události – živelní pohromy, rizika plynoucí z lidské činnosti a další události, které není vhodné řadit ani pod jednu ze zmíněných kapitol, ale je rovněž nutné věnovat jim pozornost.

Obsah:

- mimořádné události a krizové situace
- ochrana obyvatelstva (integrováný záchranný systém, varování a ukrytí, evakuace, prostředky improvizované ochrany, nebezpečí paniky)
- první pomoc
- živelní pohromy v ČR
- živelní pohromy ve světě
- epidemie a pandemie
- ohrožení plynoucí z lidské činnosti
- další mimořádné události
- doprava a bezpečnost
- pobyt ve volné přírodě
- obrana státu

Každá kapitola má rovněž své ucelené členění. V úvodu jsou nám vysvětleny základní termíny. Každý teoretický úsek využívá tučného písma pro vystižení nejpodstatnějších částí textu, což přispívá k přehlednosti celé učebnice. Text je často doprovázen ilustracemi, tabulkami, ikonami a grafy, které svou obrazností napomáhají lepší představě o hierarchii a systému daného tématu. Každá kapitola obsahuje žlutý rámeček, jehož obsahem jsou mimořádné události, které se již v minulosti odehrály, čímž doplňují dané téma o věcný příklad. Dalším specifickým, které velmi napomáhá orientaci v daném materiálu, jsou modré rámečky pro shrnutí nejdůležitějších informací kapitoly, které by také mohly sloužit jako zápisy z jednotlivých úseků učiva, a béžové rámečky, které vždy v bodech shrnují doporučený postup při určitém riziku či mimořádné situaci. Přínosným doplněním je rovněž anglický slovníček ve spodní části stran, který překládá klíčová slova textu, a tak může sloužit, v případě

nečekané události například v zahraničí, k dorozumění se složkami záchranného integrovaného systému.

V učebnici i pracovním sešitě, který s učebnicí kooperuje, nalezneme úkoly několika typů, které právě svou různorodostí přispívají k poutavosti daného učebního materiálu. Nalezneme zde úkoly tvořivé, práci s mapou, tipy na skupinovou práci, tipy na práci s internetem, úkoly opakovací, které mnohdy vyzývají k práci prostřednictvím dramatizace, rovněž návrhy projektové výuky, které ovšem slouží, dle mého názoru, spíše pro učitele. Materiály obsahují zajímavosti, které jsou uvedeny vždy pod určitou částí textu kurzívou.

Za každou kapitolou v učebnici následuje většinou jednostránkové opakování konstruované z různých typů úloh, které může žákům sloužit jako zpětná vazba, zda učivo zvládli, případně může sloužit při samotné tvorbě testů na ověření získaných znalostí. Pracovní sešit navíc obsahuje 6 stran, na kterých nalezneme krátké a stručné opakování stěžejních částí textů z učebnice, a to především jasné souhrny pokynů, jak jednat v konkrétní situaci.

Učební materiál přikládá velký důraz na mezipředmětové vztahy. Ve spodní části stran je vždy uvedena učebnice nakladatelství Nová škola a číslo strany, na které najdeme učivo související s daným tématem. V textu často nalézáme úkoly, označené zkratkou daného předmětu, které nám rovněž napomáhají při rozvoji mezipředmětových vztahů.

Tento materiál hodnotíme jako velice povedený, a to po stránce obsahové, vizuální i z hlediska bohatého výběru úkolů. Jako jistou výhodu hodnotíme také to, že jde o materiál, který žáci využijí na celém druhém stupni, tudíž není nutné zakoupit více dílů pro jednotlivé ročníky. Problém by mohl nastat ve chvíli, kdy je tematika ochrany člověka za mimořádných událostí přerozdělena do více vyučovacích předmětů. Obáváme se, že v tuto chvíli by mohlo, z hlediska přenášení učebního materiálu mezi více vyučovacími hodinami, docházet k organizačním chybám.

Nakladatelství Fortuna

Nakladatelství Fortuna vydalo v roce 2002 učebnice Ochrana člověka za mimořádných událostí. Tato učebnice je třídílná a dělena dle jednotlivých vyučovacích předmětů na Živelní pohromy pro Zeměpis a Přírodopis na ZŠ, Havárie s únikem nebezpečných látek a radiační havárie pro Chemii a Fyziku na ZŠ a Sebeochranu a vzájemnou pomoc pro Občanskou a Rodinnou výchovu na ZŠ. Učebnici schválilo MŠMT jako učebnici pro základní školy.

Jednotlivé díly jsou rozpracovány vždy v rozmezí 25 až 40 stran a členěny do otázek.

Živelní pohromy:

- Co jsou živelní pohromy?
- Jak živelní pohromy vznikají?
- Jak se zachovat při živelních pohromách?
- Jak se zachovat při zemětřesení a sopečných výbuších?
- Jak se zachovat při sesuvných a lavinových pohybech?
- Jak se zachovat při povodních?
- Jak se zachovat při působení atmosférických poruch?
- Jak přežít situace ohrožení ve volné přírodě?

Havárie s únikem nebezpečných látek a radiační havárie:

- Které poznatky vám mohou pomoci ochránit život a zdraví při havárii s únikem nebezpečných látek?
- Které poznatky vám mohou pomoci ochránit život a zdraví při radiační havárii?

Sebeochrana a vzájemná pomoc:

- Co je mimořádná událost?
- Jak poznáte hrozící nebezpečí?
- Jak je zajištěna ochrana obyvatel v případě ohrožení?
- Jak se zachovat, pokud dojde k mimořádné události?
- Zásady první pomoci v případě vzniku mimořádné události.

Jednotlivé otázky jsou vždy rozčleněny na další podtémata. Učebnice obsahuje úseky probíraného učiva, ve kterých jsou klíčové informace vždy zvýrazněny tučným písmem, což samo o sobě napomáhá k přehlednosti. Jako souhrny fungují tabulky značené jako „Zapamatujte si!“ nebo jednotlivé kroky a postupy označené kolečkem. Učebnice jsou doplněny mnohými přehledovými tabulkami, ilustracemi, ikonami a symboly, které často zachycují hierarchii daného obsahu či znázorňují jednotlivé pokyny při vzniku mimořádné události. Každá z učebnic, včetně veškerého obrazového materiálu uvnitř, je vždy laděna do jedné konkrétní barvy.

V učebnicích se vyskytuje malé množství úkolů. Převážně jde o úkoly spjaté s mediálními obsahy – vyhledávání informací v novinách, na internetu. Více rozmanitých úkolů najdeme až v sekci *Ověřte si své znalosti*, kterou nalezneme v závěru každé kapitoly. Zde najdeme úkoly tvořivé, úkoly s modelovými situacemi, po většinou však úkoly opakovací.

Jediné, co indikuje snahu o navázání mezipředmětových vztahů, je samotné komponování učebnic společně pro předměty Přírodopis – Zeměpis, Chemie – Fyzika.

Tento materiál je staršího data vydání, což lze vidět také na jednotlivých typech cvičení, která nejsou příliš tvůrčí a rozmanitá. Učebnice je poměrně krátká a jednotlivé úseky učiva nejsou přehlcené. Jako povedené sledujeme především rozvržení témat do jednotlivých otázek, které nám usnadňují orientaci. I přes to není učebnice příliš přehledná a není jasně vyjádřeno, který typ nebo velikost písma, případně která ikona, nám podává určitý typ informace (např. důležitá informace, zajímavost). Chybí nám rovněž další témata, která v předchozích materiálech zmíněna byla, např. otázky bezpečnosti v dopravě, otázky terorismu, extrémismu a násilí.

2.1.1.2 Učebnice či pracovní sešit, jejichž součástí je dané téma

V případě učebnic, které nejsou plně věnovány danému tématu, ale téma je pouze jejich součástí, budeme analyzovat, vzhledem k povaze naší práce, pouze učebnice *Výchovy k občanství*.

Nakladatelství Fraus

Nakladatelství Fraus od roku 2013 do roku 2018 vydalo učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia *Občanská výchova (nová generace)*, jejichž součástí jsou také témata ochrany obyvatelstva. Nakladatelství vydalo již dříve učebnice pro *Občanskou výchovu* a *Rodinnou výchovu*, ale vzhledem k aktuálnosti jsme pro analýzu zvolili řadu novější. Učebnice je čtyřdílná, pro každý ročník 2. stupně ZŠ jeden díl. Učebnice získaly doložku MŠMT pro vzdělávací obor *Výchova k občanství*. V každém díle je začleněn určitý úsek učiva z problematiky ochrany obyvatelstva a je mu věnován prostor vždy ke konci učebnice.

Učebnice *Občanská výchova* pro 6. ročník (2018) obsahuje z hlediska tematiky ochrany člověka kapitoly *Osobní bezpečí* a *První pomoc*. Kapitola *Osobní bezpečí* se věnuje způsobům chování v krizových situacích, šikaně a pomoci prostřednictvím dětských krizových center a linek důvěry. Kapitole jsou věnovány 3 strany z celkových 120 stran. Kapitola *První pomoc* předává žákům zásady první pomoci při zástavě dýchání, při zástavě činnosti srdce a krevního oběhu a při prudkém krvácení. Kapitole jsou věnovány rovněž 3 strany.

Učebnice Občanské výchovy pro 7. ročník (2013) se zabývá tématem ochrany člověka v kapitole Svět kolem nás. Kapitola se věnuje otázkám přípravy občanů k obraně státu (spolupráce mezi zeměmi Evropské unie, mezinárodní organizace a aliance), předcházení extrémismu (tolerance k etnickým menšinám), ochraně obyvatel za mimořádných událostí (integrováný záchranný systém, varovné signály), násilí a bezpečnosti při sportu. Této kapitole je věnováno 13 stran z celkových 104 stran.

Učebnice Občanská výchova pro 8. ročník (2013) se nevěnuje otázkám ochrany člověka za mimořádných událostí.

Učebnice Občanské výchovy pro 9. ročník (2014) se nevěnuje přímo otázkám ochrany člověka za mimořádných událostí. Věnuje se ale například otázkám, které bychom mohli řadit do problematiky přípravy občanů k obraně státu, jako je angažovanost ve veřejném životě a civilní obrana. Dále obsahuje kapitolu Globální svět, ve které se probírá například mezinárodní spolupráce či postup ČR při boji proti terorismu. Těmto tématům dává prostor učebnice na zhruba 15 stranách z celkových 104 stran.

Text v učebnici je přehledně řazen do krátkých teoretických úseků, v nichž jsou vždy klíčové pojmy barevně vyznačeny. V každé kapitole je barevný rámeček, ve kterém je shrnutí látky a může sloužit rovněž jako zápis stěžejních informací. Jednotlivé postupy, například u zásad první pomoci, jsou přehledně řazeny do bodů. V pravém nebo levém okraji strany často nalézáme vysvětlivky k cizím termínům a otázky, které rozvíjí mezipředmětové vztahy. Text je doplněn velkým množstvím ilustrací, graficky zpracovaných přehledů a fotografií.

Učebnice pracuje s různými typy úloh. Teoretické úseky doplňují často úkoly pro opakování látky. Dále v učebnici nalezneme tvořivé úkoly, práci s modelovými situacemi, práci s mediálními obsahy, úkoly, které se snaží propojit teoretické části s vlastní zkušeností žáků.

Opakování a testování není v těchto učebnicích obvyklé. Samozřejmě obsahují úlohy, které se věnují opakování učiva, ale v porovnání s předchozími učebnicemi, které pro něj měly vyhrazený samostatný prostor, nejčastěji na konci kapitoly, nemůžeme hovořit o ucelené formě prověřování v závěru probraného tématu.

Učebnice pracují s mezipředmětovými vztahy prostřednictvím zadávaných úkolů, případně prostřednictvím zajímavostí a návodných otázek v pravé či levé liště jednotlivých stran.

Učebnice mají velké množství grafického materiálu, který žákům pomáhá utvářet přehledy a ucelený systém z jednotlivých faktů. Velmi oceňujeme provázanost materiálu

s jinými předměty, což rovněž přispívá k ucelenějším poznatkům. Pozornost věnovaná mezipředmětovým vztahům může být velmi prospěšná pro nadané žáky, kteří tyto dodatečné úkoly mohou plnit nad rámec, a tím je možné v nich dále vzbuzovat zvědavost. V učebnicích chybí oproti předchozím výukovým materiálům jednotný systém opakování na konci jednotlivých kapitol. Tento materiál nepokryje plnohodnotně veškerá témata ochrany člověka za mimořádných událostí, ale je důležité si uvědomit, že jsme analyzovali pouze učebnice pro výuku Výchovy k občanství. Ostatní témata jsou dále vypracována v učebnicích pro Přírodopis, Zeměpis, Chemii, Dopravní výchovu či Výchovu ke zdraví nakladatelství Fraus.

Nakladatelství Taktik

Nakladatelství Taktik vydalo v roce 2017 edici pracovních sešitů Hravá občanská výchova pro 6.–9. ročník ZŠ. Pracovní sešity jsou děleny do 4 dílů dle jednotlivých ročníků 2. stupně ZŠ. Pracovní sešity nemají doložku MŠMT. Tématu ochrany obyvatelstva za běžných rizik a mimořádných událostí se přímo věnuje pouze pracovní sešit pro 6. ročník. Ostatní pracovní sešity obsahují témata, která se naší problematiky dotýkají, ale není jim věnována samostatná kapitola, jako tomu je u pracovního sešitu pro 6. ročníky. Z tohoto důvodu budeme věnovat pozornost především zmiňovanému dílu edice.

Pracovní sešit má 56 stran, z čehož právě 8 je propůjčeno kapitole Krizové situace. Kapitola je členěna na další části, které jsou děleny na dvojstránky a věnují se konkrétní problematice z oblasti ochrany člověka. První část se zabývá ochranou obyvatelstva obecně. Věnuje se integrovanému záchrannému systému a jeho složkám, tísňovým linkám a typům mimořádné události. Další část se orientuje na problematiku šikany a kyberšikany. Poslední část se soustředí na nebezpečí spjaté s teroristickými činy. Na zadním přebalu pracovního sešitu nalezneme 4 modelové situace a jejich vhodné řešení z hlediska podání první pomoci – autonehoda, nevolnost, popálenina, zlomenina.

Vzhledem k tomu, že se nejedná o učebnici, ale o pracovní sešit, nenalezneme zde odstavce textu. Na začátku každé části je prostor, kam mohou žáci zaznamenávat své poznámky. Následují cvičení k procvičení nebo ukotvení látky. Jedná se nejčastěji o cvičení k doplnění, seřazení jednotlivých kroků, spojení termínů s jejich definicemi. Dále v sešitě nalezneme úkoly, které cílí na zkušenost žáků, nutí žáky k zamyšlení nad daným tématem nebo modelovou situací. Zajímavým doplněním jsou časté křížovky nebo přesmyčky pro kontrolu zvládnutí dané lekce. Kapitola je rovněž doplněna dvěma vzorovými testy s návrhem hodnocení, které je možné využít jako reflexi probraného učiva.

V úvodu pracovního sešitu je uvedeno, že obsahuje cvičení pro rozvoj mezipředmětových vztahů, především tedy s Českým jazykem, Dějepisem a Zeměpisem. V kapitole Krizové situace jsme úkol, který by k tomuto směřoval, nenalezli.

Pracovní sešit je velice rozmanitý z hlediska typů úloh. Žáka nutí k aktivnímu přístupu a zamyšlení. Tento výukový materiál je velmi přehledný a doplněný názornými ilustracemi. Dle našeho názoru není vhodné využívat tento materiál jako jediný výukový materiál k dané problematice, jelikož nepokryje značnou část učiva. Ale je zajisté vhodný jako zdroj materiálů k procvičování.

2.1.2 Interaktivní výukové materiály

Vzhledem k velkému počtu dostupných interaktivních materiálů budeme pracovat pouze s vybranými. Výběr proběhl záměrně, a to tak, že jsme vybrali materiály, jejichž tvůrci jsou složky integrovaného záchranného systému a organizace, které s nimi úzce spolupracují. Stejně jako u analýzy učebnic a pracovních sešitů je nutné stanovit si jednotlivé kategorie, prostřednictvím kterých budeme schopni analyzovat dané materiály.

Mezi stěžejní kategorie řadíme:

- Původ materiálu
- Aktuálnost
- Přístupnost
- Forma
- Zaměření – informovat, znázornit, opakovat, testovat

Ty to zvládneš!

Ty to zvládneš je soubor kampaní vytvořených asociací Záchraný kruh v roce 2019. Materiály jsou z tohoto hlediska velmi aktuální a svou podobou a zpracováním moderní. Dané kampaně nalezneme na internetových stránkách www.tytozvladnes.cz, kde je možné využívat vše bez jakékoliv registrace, z čehož usuzujeme, že jde o snadno přístupný materiál. Internetové stránky jsou děleny na 6 různých tematických celků, a to: Setkání s realitou, Chodci nejsou nesmrtelní, První pomoc, Záchrana života u dopravní nehody, Osudová rozhodnutí a Požáry v domácnostech.

Pro tento projekt byla zvolena forma videa. Každý tematický celek obsahuje videospoty, které se vždy zabývají konkrétním tématem. Video s daným tématem vždy obsahuje

zfilmovanou modelovou situací, která je mnohdy doprovázena sestřihem skutečných událostí, doplněnou o komentář či titulky, prostřednictvím kterých je osvětlen postup, jak této události předcházet či jak se zachovat, pokud k ní již došlo. Videá doprovází často komentáře členů záchranných složek a statistické údaje. Nedílnou součástí jsou rovněž simulace daných situací a jejich možného průběhu.

Videa jsou zaměřena jednak na prevenci vzniku mimořádných událostí, jednak na předání informací, jak během dané události reagovat. Zajisté fungují také jako názorná ukázka průběhu a postupu při vzniku mimořádné události. Pod jednotlivými spoty je vždy uveden krátký úsek textu se zvýrazněním stěžejních informací, které je možné využít k opakování hlavních myšlenek videa. V některých případech, především u videí s postupem podání první pomoci, jsou hlavní kroky uvedeny v bodech.

Videa jsou kvalitně zpracována. Jakožto multimediální materiál jsou pro žáky velmi poutavé. Vzhledem ke zpracování záběrů skutečných mimořádných událostí, v tomto případě hovoříme nejčastěji o záznamech zásahů při dopravních nehodách, je nutné uvědomovat si individuální potřeby žáků. Domníváme se, že pokud víme o žácích, kteří jsou slabší povahy a tyto záběry pro ně budou šokující, že bychom je měli na tuto skutečnost upozornit a dát jim na výběr, zda je chtějí zhlédnout. Ze stejného důvodu si myslíme, že materiál je vhodný pro vyšší ročníky druhého stupně základní školy a pro školy střední.

Mladý zdravotník

Český červený kříž je zakladatelem magazínu o první pomoci a zdravotní prevenci jménem Mladý zdravotník. Magazín vychází již dlouhou dobu, jako výukový materiál Českého červeného kříže, ale od letošního roku je dostupný také v podobě internetových stránek. Stránky lze využívat bez registrace, z čehož usuzujeme, že se jedná o jednoduše dostupný materiál.

Internetové stránky jsou děleny na několik záložek – První pomoc, Prevence, Mimořádné události, Handicapovaní a Zajímavosti. Každá záložka je dále členěna na menší tematické celky, které pokrývají velkou část učiva ochrany člověka.

Mladý zdravotník využívá především vizuálního materiálu, jako je velké množství fotografií, ilustrací a schémat. Prostřednictvím fotografií a ilustrací jsou tvořeny obrázkové prezentace, které slouží k předání informací z hlediska ochrany člověka, jako názorné příklady nebo jako opakování. Jednotlivá témata jsou téměř vždy doprovázena v pravé liště cvičením na opakování, které je opatřeno klíčem, nebo tvořivým úkolem.

Záložka První pomoc podává informace, jaké úkony je nutné vykonat při stavech ohrožujících naše zdraví či život. V záložce Prevence nalezneme modelové situace zprostředkované prezentací fotografií a desatera, která vhodně shrnují látku. Definice základních pojmů z oblasti ochrany člověka a základní členění rizik nalezneme v záložce Mimořádné události. Záložka Zajímavosti je tvořena především rozhovory a reportážemi o mimořádných událostech, ale obsahuje také testy, které lze využít jako nástroj k prověření získaných znalostí. S jedním z témat jsme se ale většinou v materiálech sloužících ke vzdělávání v oblasti ochrany člověka nesetkali. Jedná se o záložku Handicapování, která sice s naší látkou přímo nesouvisí, ale vhodně dané téma doplňuje, jelikož není možné tyto osoby opomíjet a je nutné znát jejich specifika, pro případ, kdy nastane situace, při které bychom museli těmto lidem poskytnout pomoc.

Materiál je vhodný nástrojem pro vzdělávání dané problematiky, jelikož jednoduše předkládá učivo a jednotlivé postupy, jak se zachovat při konkrétních mimořádných událostech. Kladně hodnotíme i úkoly k opakování látky, které mnohdy vytváří iluzi určité situace, při čemž žák je nucen situaci vyhodnotit a zvolit efektivní postup. Jistou výhodou je, že úlohy jsou opatřeny klíčem, takže správnost ověříme velmi rychle. Materiál se svým rozsahem a zpracováním příliš nehodí na střední školy, jelikož jde o učivo probírané spíše na 2. stupni základních škol, při čemž na středních školách usilujeme o jeho prohloubení. Pro střední školy hodnotíme jako vhodné užití některých cvičení, která jsou tvořena jako modelové a mnohdy problémové situace, prostřednictvím nichž bychom mohli prohlubovat již zvládnuté učivo a postupy.

Výuková aplikace Záchranka

Záchranka je aplikace představená roku 2016 Zdravotní záchrannou službou jako možný komunikační prostředek v případě ohrožení zdraví a života obyvatel. Dokážeme jejím prostřednictvím kontaktovat v případě nutnosti Zdravotní záchrannou službu, které se současně automaticky odesílá naše poloha. Zároveň aplikace nabízí informace, kde najít nejbližší pohotovost, defibrilátor, nebo jak postupovat v případě poskytování první pomoci. Krom samotné aplikace vznikla i její výuková verze, kterou lze užít při nácviku komunikace tísňového volání a při níž si žáci mohou prověřit všechny výše zmíněné funkce aplikace.

Využívání aplikace vyžaduje registraci, její samotné stažení a další přihlašovací kroky, které se nezdají být příliš komplikované. Z tohoto hlediska můžeme říci, že výuková aplikace je snadno dostupná za určitých podmínek, jako je základní znalost práce s počítačem a chytrými telefony. Jistým omezením je, že aplikace je v současnosti funkční pouze pro systém Android.

Samotná forma aplikace bude pro žáky ozvláštněním výuky. Aplikace nám umožňuje vést hovor tak, jako při tísňovém volání, pouze s tím rozdílem, že žák se dovolá na předem nastavené číslo, nikoliv na dispečink Zdravotní záchranné služby. Na internetovém odkaze je rovněž možné zhlédnout modelovou obrazovku dispečinku Zdravotní záchranné služby, a to včetně určení polohy volajícího.

Jedná se o nástroj vhodný především při nácviku první pomoci. Zdravotní záchranná služba vytvořila konkrétní návrhy modelových situací, které jsou dostupné na stránkách, odkud danou aplikaci stahujeme, a při nichž je možné aplikaci využít. Prostřednictvím této aplikace jako pedagogové jistě přidáme nácviku a modelové situaci na realističnosti, která přispívá při vytváření dovednosti reagovat v nenadálé situaci.

Co dělat v krizových situacích

Nezisková organizace Centrum pro bezpečný stát vytvořila internetovou příručku věnovanou chování za mimořádných událostí nazvanou Co dělat v krizových situacích. Materiál je volně přístupný bez jakékoliv registrace na internetových stránkách www.ochranaobyvatel.cz, z čehož usuzujeme, že jde o materiál snadno dostupný.

Příručka má podobu internetové učebnice, která se věnuje tématu tísňových linek, ochraně obyvatelstva, chování během jednotlivých mimořádných událostí, dopravní výchově a první pomoci. Každé ze zmiňovaných témat má svou kapitolu členěnou na další podtémata. Učebnice se věnuje rovněž tématům, která jsme zatím v jiných materiálech nezaznamenali, jako je například ztráta či krádež dokladů, vloupání do bytu, nebo nález injekční stříkačky.

Vzhledem ke své formě internetové učebnice má především funkci informovat a instruovat žáky, jak se zachovat při mimořádné události. V učebnici nenajdeme žádná cvičení a opakování. Materiál není doprovázen ilustracemi, pokud ano, tak v kapitole zabývající se první pomocí a ani zde jich není dostatek. Z tohoto důvodu bychom daný materiál využili pouze jako informační zdroj, případně pro domácí studium žáků.

Aplikace První pomoc

V roce 2013 vydal Český červený kříž aplikaci, která se věnuje problematice první pomoci a ochrany člověka za mimořádných událostí. Aplikace je zcela zdarma ke stažení pro systémy OS Android i Apple iOS, což umožňuje její využití na všech chytrých telefonech bez omezení. Z tohoto hlediska hodnotíme aplikaci za velmi snadno dostupnou.

Aplikace je členěna na 5 záložek, a to Naučte se, V nouzi, Připravte se, Testy a Info. Záložka V nouzi slouží pro urgentní situace, při nichž je potřeba poskytnout okamžitou pomoc. V záložce nalezneme 18 nejčastějších úrazů nebo stavů ohrožujících život. Dle průvodního textu k aplikaci by měly být dané úrazy a stavy řazeny podle závažnosti, ovšem dle naší zkušenosti s aplikací jsou řazeny abecedně. Po otevření záložky zvoleného stavu se zobrazí jednotlivé kroky doplněné o animace ilustrující daný postup první pomoci. Každá záložka obsahuje rovněž video, na kterém je možné zhlédnout celý postup na modelové situaci. Z aplikace je také možné vytočit linku Zdravotní záchranné služby. Pod jednotlivými kroky je možnost využít záložky Chci vědět víc, na které nalezneme nejčastější otázky a odpovědi k danému tématu. Záložka Naučte se je svým řazením obdobná jako záložka předchozí, ovšem funguje vysloveně jako edukační nástroj. Nalezneme v ní opět videa a animace shrnující konkrétní postupy při podávání první pomoci, postupy definované v bodech a nejčastější otázky a odpovědi. Záložka Testy poskytuje uživateli aplikace zpětnou vazbu k jeho teoretickým znalostem první pomoci. Záložka obsahuje 9 testů orientovaných na jednotlivá témata první pomoci. Pokud některý z testů uživatel nesplní, následuje krátké shrnutí jeho chyb, doporučený postup a možnost test opakovat. Dalším z nástrojů zacílených na edukaci je záložka Připravte se. Tato edukační část se zaměřuje na jednotlivé krizové situace a stavy ohrožující bezpečnost a zdraví obyvatel. Najdeme zde témata věnovaná násilí, živelním pohromám a haváriím, hrozbám v zahraničí, hrozbám spojeným s terorismem nebo základní principy ochrany obyvatelstva jako je varovný signál nebo evakuace. Každá záložka obsahuje definici mimořádné události, kroky jak v dané situaci reagovat a odkazy na záložky s první pomocí. V záložce Info najdeme základní informace o aplikaci, o organizaci Český červený kříž a o jejich aktivitách.

Aplikace využívá především videí a animací, které vhodně ilustrují konkrétní postupy první pomoci. V záložce orientované na mimořádné události již nalezneme pouze obrazový materiál. Aplikace svou formou slouží čistě jako edukační nástroj. Z hlediska záložky Testy můžeme hovořit také o funkci testovacího nástroje, ale pouze v rámci tematiky první pomoci. Tento nástroj bychom využili především před samotným nácvikem první pomoci jako pomůcku při teoretické přípravě.

2.2 Návrh rozložení učiva dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

2.2.1 Rozložení učiva na 1. stupni základních škol

Naše práce se bude věnovat především učivu na druhém stupni základní školy, ale je nutné zmínit i rozložení učiva na stupni prvním, abychom byli schopni lépe zhodnotit návaznost učiva či jeho přiměřenost vzhledem k věku žáků. Rozložení učiva na prvním stupni tak nebude cílem naší práce, ale pokud by bylo, rozhodně bychom jeho hierarchii ponechali tak, jako je doporučeno v Podkladech k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách, neboť se nám zdá být v souladu se zásadami posloupnosti, obsahově přiměřené věku a schopnostem žáků a celkově velmi dobře organizované. Pro přiblížení přikládáme přehled vzdělávacích cílů dle jednotlivých ročníků prvního stupně základního vzdělávání.

Během prvního ročníku bychom u žáků měli rozvíjet význam předcházení jednotlivým rizikům, ale zároveň je nutné u nich již pěstovat schopnost přivolat kvalifikovanou pomoc. To znamená, že by žák měl znát základní telefonní čísla tísňového volání, umět využívat základní komunikační technologie a znát základní pravidla přivolání pomoci.

V druhém ročníku je našim úkolem budovat u žáků schopnost rozeznat jednotlivá rizika a odhadnout možné následky. Snažíme se o rozvoj komunikačních schopností v souladu se zásadami oznámení události na tísňovou linku. Dále je nutné pěstovat u žáků odpovědnost za své zdraví a bezpečnost.

Ve třetím ročníku je vhodné žákům vysvětlit důsledky bezdůvodné využití tísňových linek. Během tohoto ročníku probíhá nácvik určení své pozice v neznámém prostředí či rozeznání jednotlivých varovných signálů.

Čtvrtý ročník je navíc prostoupen tématikou evakuace, užití nouzových východů a únikových cest, tedy vhodnou orientací ve známém i neznámém prostředí.

V průběhu pátého ročníku žák prokazuje znalosti z předešlých ročníků se zaměřením na poskytnutí první pomoci při běžných poraněních. V tomto ročníku je učivo obohaceno také o nácvik život zachraňujících úkonů, jako je resuscitace. Jedním z nově začleněných témat tohoto ročníku jsou také rizika a nástrahy internetu (Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách).

2.2.2 Rozložení učiva na 2. stupni základních škol

S přihlédnutím k časové dotaci Výchovy k občanství na základních školách v České republice není většinou možné začlenit veškeré učivo z oblasti ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí pouze do tohoto vyučovacího předmětu. Z již zmiňovaného důvodu jsme si vybrali tematické plány Výchovy k občanství jedné z českobudějovických základních škol a aplikovali na ně vybraná témata problematiky ochrany člověka s ohledem na cíle stanovené pro jednotlivé ročníky 2. stupně základních škol.

V šestém ročníku by žák již měl adekvátně reagovat v případě vzniku mimořádné události. Měl by znát správný postup, jak se zachovat během vyhlášené evakuace. Žák by měl rozeznat jednotlivé mimořádné události. Učíme žáky práci se svým psychickým zdravím, konkrétně jak zvládat stres a agresi, nebo jak se vyhnout panice.

	tematický plán učiva
Září Říjen	Naše škola, naše obec - život ve škole, práva a povinnosti žáků, žákovská samospráva, naše obec, důležité instituce, památná místa, významní rodáci, tradice
Listopad Prosinec Leden	Náš region, naše vlast - památná místa, ochrana kulturních památek, pojem vlast a vlastenectví, co nás proslavilo, státní svátky, rok v jeho proměnách, státní symboly
Únor	Kulturní život - kulturní hodnoty, kulturní instituce, masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédiá, pravidla kulturního chování
Březen Duben	Majetek, vlastnictví a hospodaření - formy vlastnictví, hmotné a duševní vlastnictví, hospodaření s penězi, majetkem, rodinný rozpočet
Květen Červen	Život ve společnosti - typy sociálních vztahů a skupin - mezilidské vztahy, konflikty, zásady efektivní mezilidské komunikace, asertivita

Obrázek 1 - Tematický plán 6. ročník ZŠ, zdroj: Základní škola, Nerudova 9, České Budějovice

Tematický celek Naše škola, naše obec se nám zdá být vhodným pro začlenění učiva zajištění ochrany obyvatelstva, tj. varovný signál, evakuace a ukrytí. Do tematického celku Kulturní život, v němž se mimo jiné vyskytují témata jako masová komunikace a masmédiá, je možné začlenit téma role médií při mimořádné události. V rámci celku Život ve společnosti bychom se věnovali především chování ve stresujících situacích a při hrozbě vzniku paniky.

Během sedmého ročníku se žáci zaměřují na prevenci vzniku požáru a na konkrétní zásady při vzniku požáru. Žáky učíme rozlišovat jednotlivé principy hašení dle typu požáru, rozlišovat hasicí přístroje a užít základy první pomoci v případě poranění.

	tematický plán učiva
Září Říjen	Opakování Globální problémy Problémy osídlování, industrializace, důsledky zásahu člověka
Listopad Prosinec Leden	Člověk a morálka význam osobní kázně, právo a morálka v osobním a veřejném životě, vztahy mezi lidmi – problémy lidské nesnášlivosti, podobnost a odlišnost lidí – projevy chování rozdílů v prožívání a myšlení, zásady lidského soužití – morálka, mravnost, svoboda a vzájemná závislost, vnitřní svět člověka, vnímání, poznávání a posuzování skutečnosti, systém osobních hodnot, sebehodnocení, osobní rozvoj – životní cíle a plány, životní perspektiva, význam motivace aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji
Únor Březen Duben	Člověk a lidská práva základní práva, práva dětí, jejich ochrana, šikana, diskriminace, právní řád České republiky – význam a funkce právního řádu, orgány právní ochrany občanů, soustava soudů, právní norma, předpis, publikování právních předpisů
Květen Červen	Člověk a jeho osobnost proměny člověka v době dospívání, člověk jako jedinec, sebevýchova, sebepoznání, charakter člověka, působení skupin na osobnost dospívajícího, význam vzdělání pro život

Obrázek 2 - Tematický plán 7. ročníku ZŠ, zdroj: Základní škola, Nerudova 9, České Budějovice

V rámci tematického celku Globální problémy je možné zmínit vliv člověka na přírodu, který nám umožní věnovat se environmentálním otázkám. Tematický celek Člověk a jeho osobnost se nám zdá být vhodný pro začlenění tématu věnovanému pomoci druhým, která by v žácích měla vzbuzovat empatii a snahu pomáhat ostatním. Tento tematický celek pomáhá žákům v sebepoznání a při tvorbě jejich charakteru, jehož nedílnou součástí je ohleduplnost a ochota pomáhat ostatním. V této oblasti se budeme věnovat poskytování první pomoci, jakožto

naší zákonné povinnosti. Možné je rovněž i začlenění tématu pomoci handicapovaným a seniorům při vzniku mimořádné události, jelikož s sebou nese mnohá specifika.

V osmém ročníku rozvíjíme u žáků schopnost rozpoznat rizikové chování, jeho příčiny a projevy, včetně možných dopadů. Nezaměřujeme se pouze na fyzické zdraví, ale také na duševní, tedy na chování ohrožující psychiku jeho či jiných osob. Novým tématem je problematika terorismu a extremismu.

měsíc	tematický plán učiva
Září Říjen	Člověk a citový život - základní znaky, vyšší city – jejich podoby, řešení problémů, náročné životní situace
Listopad Prosinec	Člověk a rodinný život – volba partnera, manželství, vztah rodičů a dětí, náhradní péče o děti, příčiny rozvodovosti
Leden Únor	Člověk a pracovní život Profesní profil člověka, výběr zaměstnání, rekvalifikace, pracovní smlouvy, pracovní poměr, nároky na mzdu a dovolenou, základní práva a povinnosti zaměstnance, problémy nezaměstnanosti
Březen Duben	Člověk a občanský život – práva a povinnosti občana ČR, státní občanství, typy občanskoprávních smluv, druhy sociálních příspěvků, význam sociálního zabezpečení
Květen Červen	Člověk a právo Úloha práva ve společnosti, druhy práva, právní řád ČR, úloha soudců, státních zastupitelství, notářství, protiprávní jednání, trestní zákoník, druhy trestů, trestně právní orgány

Obrázek 3 - Tematický plán 8. ročník ZŠ, zdroj: Základní škola, Nerudova 9, České Budějovice

V rámci tematického celku Člověk a pracovní život by bylo vhodné zmínit téma bezpečnosti při práci. Tematický celek Člověk a občanský život se nám zdá být vhodným pro začlenění problematiky extremismu. Začlenění tématu splňuje požadavek vzdělávání žáků 8. ročníků v rámci problematiky rizikového chování. Účelné je zopakovat žákům nutnost pomoci v nenadálé situaci druhým. Především myslíme tu pomoc, kterou nám ukládá zákon, jako je poskytnutí první pomoci, které je možné zmínit v tematickém celku Člověk a právo.

V průběhu devátého ročníku seznamujeme žáky především s mimořádnými událostmi způsobenými vlivem přírody. S tímto tématem se pne i nová látka tohoto ročníku, a to zásady přežití v přírodě. V tomto ročníku také efektivně prověřujeme získané znalosti a nabyté schopnosti z ročníků předchozích. Je možné začlenit i vhodné cvičení, během kterého žák prokáže, co si během své školní docházky osvojil z hlediska tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí (Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách).

	tematický plán učiva
Září Říjen Listopad	Opakování Stát a právo Právní základy státu – <u>znaky</u> státu, typy a formy státu, státní občanství, ústava, složky státní moci Státní správa a samospráva Principy demokracie – znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu
Prosinec Leden Únor	Stát a hospodaření Peníze – funkce, podoby, formy placení, rozpočet, daně Výroba, obchod služby –jejich funkce a návaznost Principy tržního hospodářství –nabídka, poptávka, trh, podstata fungování trhu, podnikání
Březen Duben Květen	Nadnárodní společnosti Evropská integrace – podstata, význam, výhody EU a ČR Mezinárodní spolupráce – ekonomická, politická, a bezpečnostní, mezinárodní organizace (NATO, OSN, Rada Evropy)
Červen	Životní perspektivy Vlastnosti, dovednosti, charakter - význam informací pro rozhodování - náhražkové životní aktivity - smysl života - Opakování

Obrázek 4 - Tematický plán 9. ročník ZŠ, zdroj: Základní škola, Nerudova 9, České Budějovice

S přihlédnutím k námi zvolenému tematickému plánu se nám zdá být vhodné využít tematický celek Nadnárodní společnosti pro vzdělávání v oblasti terorismu. Především z důvodu, že boj s terorismem je otázkou celosvětovou, kterou se zabývá mnoho organizací nadnárodní povahy. V rámci této problematiky bychom zmínili rovněž postup při ohrožení

ozbrojeným útočníkem, a to se zaměřením na školní prostředí. Tematický celek Životní perspektivy nám dává prostor pro opakování, a tak se domníváme, že by bylo možné zde provést cvičení, během kterého bychom ověřili znalosti a dovednosti žáků z oblasti ochrany člověka, které během základního vzdělávání získali.

2.2.3 Rozložení učiva na střední škole

V rámci vzdělávání v oblasti ochrany člověka na středních školách jsme zvolili tematické plány vybrané střední odborné školy, která téma ochrany člověka za mimořádných událostí plně začlenila do tematického plánu předmětu Občanská nauka. Tato problematika je opakovaně začleněna do 1. – 3. ročníku a je probírána vždy v prvním čtvrtletí školního roku.

Tematický plán
Předmět: Občanská nauka
1.ročník čtyřletého studijního oboru: Autotronik 39 – 41 – L/01
1 hodina týdně

- 1) Úvodní hodina
- 2) Ochrana člověka v mimořádných situacích – základní pojmy
- 3) Zabezpečení ochrany obyvatelstva – základní pojmy
- 4) Živelné pohromy – pojmy, požáry
- 5) Povodně, atmosférické poruchy, zemětřesení
- 6) Havárie, nebezpečné látky a jejich účinky
- 7) Zásady chování obyvatelstva při haváriích, radiační havárie
- 8) Opakování, test

Obrázek 5 - tematický plán 1. ročník SOŠ, zdroj: Střední průmyslová škola automobilní a technická, Skuherského 1274, České Budějovice

Tematický plán
Předmět: Občanská nauka
2.ročník čtyřletého studijního oboru: Dopravní prostředky – Konstrukce a design vozidel 23 – 45 – M/01
1 hodina týdně

- 1) Úvodní hodina
- 2) Ochrana člověka v mimořádných situacích – základní pojmy
- 3) Zabezpečení ochrany obyvatelstva – základní pojmy
- 4) Živelné pohromy – pojmy, požáry
- 5) Povodně, atmosférické poruchy, zemětřesení
- 6) Havárie, nebezpečné látky a jejich účinky
- 7) Zásady chování obyvatelstva při haváriích, radiační havárie
- 8) Opakování, test

Obrázek 6 - tematický plán 2. ročník SOŠ, zdroj: Střední průmyslová škola automobilní a technická, Skuherského 1274, České Budějovice

Tematický plán
Předmět: Občanská nauka
3.ročník čtyřletého studijního oboru: Mechanik seřizovač 23 – 45 – L/01
1 hodina týdně

- 1) Úvodní hodina
- 2) Ochrana člověka v mimořádných situacích – základní pojmy
- 3) Zabezpečení ochrany obyvatelstva – základní pojmy
- 4) Živelné pohromy – pojmy, požáry
- 5) Povodně, atmosférické poruchy, zemětřesení
- 6) Zásady chování obyvatelstva při haváriích, radiační havárie
- 7) Opakování, test

Obrázek 7 - tematický plán 3. ročník SOŠ, zdroj: Střední průmyslová škola automobilní a technická, Skuherského 1274, České Budějovice

2.3 Modelové výukové jednotky

V následující kapitole předložíme konkrétní návrhy výukových jednotek, které bychom začlenili do vzdělávání v rámci předmětu Výchova k občanství na základní škole a odpovídajících ročnících víceletých gymnázií. Dále představíme také projekt, který bychom využili při vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí na školách středních.

2.3.1 Vstupní test

Pokud usilujeme o to, aby naše výuka byla co nejefektivnější, je vhodné při přechodu z prvního na druhý stupeň základní školy žáky otestovat, do jaké míry zvládli osvojit si znalosti a dovednosti z námi zvolené oblasti. V tomto směru nám napomáhají didaktické testy. Didaktické testy na zaměřují na objektivní zjištění úrovně zvládnutého učiva. Didaktické testy mají několik podob, pro nás je stěžejní test vstupní. Vstupní test je ukládán žákům na začátku výuky konkrétního učebního celku. V našem případě se jedná o vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí na druhém stupni základní školy. Umožní nám zhodnotit do jaké míry bylo zvládnuto učivo na prvním stupni základní školy, respektive do jaké míry je nutné učivo opakovat před tím, než na něm začneme dále stavět v rámci výuky na druhém stupni základní školy, která by dané znalosti a dovednosti již měla pouze rozšiřovat.

Vstupní test (verze A)

1. Správně spoj telefonní čísla tísňového volání s jednotlivými složkami záchranného systému.

- 155 Hasičský záchranný sbor ČR
 150 Obecní (městská) policie
 158 Zdravotnická záchranná služba
 156 Policie ČR

Jednotné evropské číslo tísňového volání je číslo _____.

2. Při ohlášení události na tísňovou linku buďte struční, ale věcní. Je nutné podat informace:

- _____ (popis události, co je ohroženo nebo zasaženo, jaký je počet postižených)
- _____ (např. adresa – okres, obec, ulice, číslo popisné nebo orientační, nebo číslo silnice, kilometr, směr jízdy, případně bližší určení ve volném terénu)
- Své _____ a _____ ze kterého voláte a místo odkud voláte

3. Hanička a její rodiče se rozhodli, že si udělají na zahradě táborák a na večeri si opečou na ohni buřty. Hanička při opékání špatně došlápla, zakopla a dopadla blízko ohně. Vznítlo se na ní oblečení. Naštěstí Hanička pamatovala na pravidla...

- _____ (neutíkej, nemávej rukama)
- _____ (okamžitě si lehni na zem, zakryj si obličej dlaněmi)
- _____ (válej se ze strany na stranu, abys uhasil oheň)

... a to ji věs zachránilo před osklivými popáleninami.

4. Popiš význam jednotlivých tabulek.

5. Jak je možné určit polohu v neznámém prostředí?

- mobilní aplikace záchranné zdravotnické služby _____
- sloupky veřejného osvětlení mají na svých štítech _____
- na dálnic je na každém půl kilometru _____, ale je nutné zmínit také směr jízdy

6. Co by mělo obsahovat evakuační zavazadlo v případě evakuace (neprodlené a rychlé přemístění osob, zvířat a materiálních hodnot z míst ohrožených mimořádnou událostí na jiné, bezpečné místo)? Nehodící vyškrtni.

KŘEČEK	PŘÍBORY	ŽEHLIČKA NA VLASY
	SPACÍ PYTEL	CEDULKA SE JMÉNEM
PITNÁ VODA		LÉKY
	NOTEBOOK	TRVANLIVÉ POTRAVINY
CHIPSY	NÁHRADNÍ OBLEČENÍ	
OSOBNÍ DOKLADY		KARTÁČEK NA ZUBY

Obrázek 8 - vstupní test, zdroj: vlastní tvorba

2.3.2 Modely vyučovacích hodin

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Tematický celek: Naše škola, naše obec

Ročník ZŠ: 6.

Téma hodiny: Evakuace

Časová dotace: 2 hodiny

Klíčové kompetence: sociální a personální, občanská

1. hodina:

Cíle hodiny: Žák rozumí pojmu evakuace. Žák zná důvody k vyhlášení evakuace. Žák se orientuje v prostorách školy a rozumí symbolům, které označují únikové východy, hasící přístroje a místo shromažďování.

Metody práce: výklad, diskuze, skupinová práce, pětilístek

Pomůcky: učebnice nakladatelství Nová škola – Jak se zachovat, když... 2017, sešit na poznámky, pracovní listy, psací potřeby

Časová dotace: motivace – 2 min, výklad a zápis – 10 min, diskuze – 3 min, skupinová práce – 20 min, pětilístek – 10 min

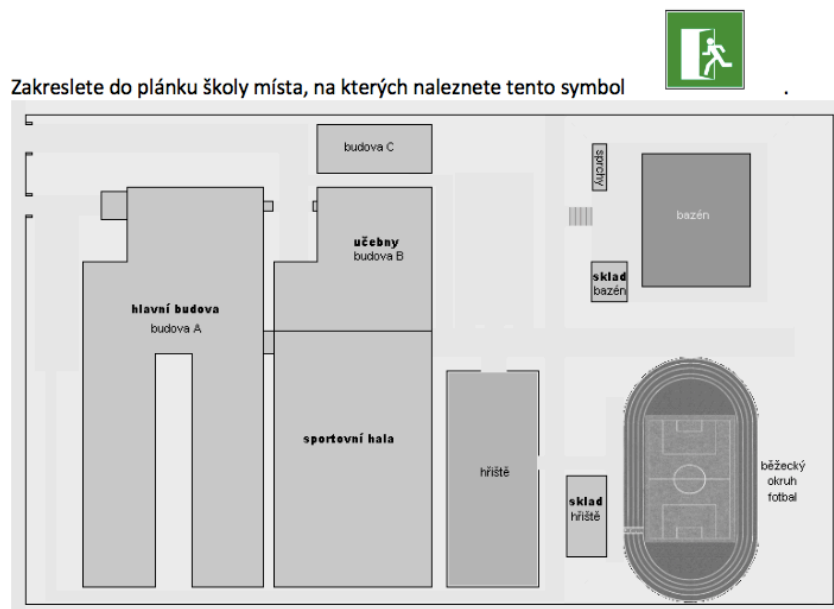
Motivace: Rychlá asociace – „Co vás napadne, když řeknu slovo nebezpečí?“

Zápis: Evakuace je „přemístění osob, zvířat a předmětů kulturní hodnoty, technického zařízení a nebezpečných látek z míst ohrožených mimořádných událostí do bezpečných míst, kde je pro evakuované obyvatelstvo zajištěno náhradní ubytování a stravování, pro zvířata ustájení a pro věci uskladnění“ (Jak se zachovat, když... 2017, s. 13).

Otázky: V jakých případech je nařízena evakuace?

Skupinová práce: Žáky rozdělíme do tří skupin. Ustanovíme vedoucího a mluvčího práce. Každá skupina obdrží plánec školy se symbolem, který značí, co daná skupina bude do plánu značit. Žáci se pohybují v prostorách školy a značí přidělené symboly do plánu. V závěru každá skupina představí svou práci – symbol a konkrétní zakreslení.

- Skupina č. 1 zaznačí do plánu únikové východy.
- Skupina č. 2 zaznačí do plánu hasící přístroje.
- Skupina č. 3 zaznačí do plánu místo shromažďování.

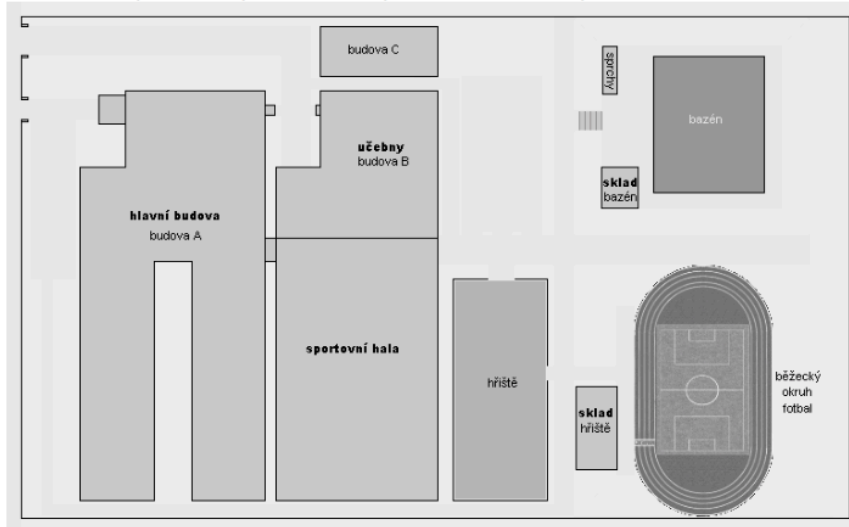

Co daný symbol popisuje: _____.

Obrázek 9 - Plánek únikových východů, zdroj: vlastní tvorba

Zakreslete do plánu školy místa, na kterých naleznete tento symbol

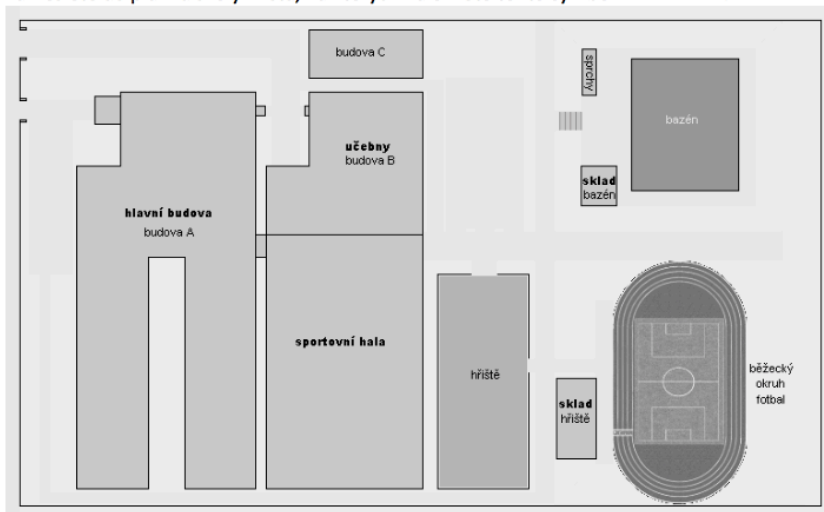

Co daný symbol popisuje: _____.

Obrázek 10 - Plánek hasicích přístrojů, zdroj: vlastní tvorba

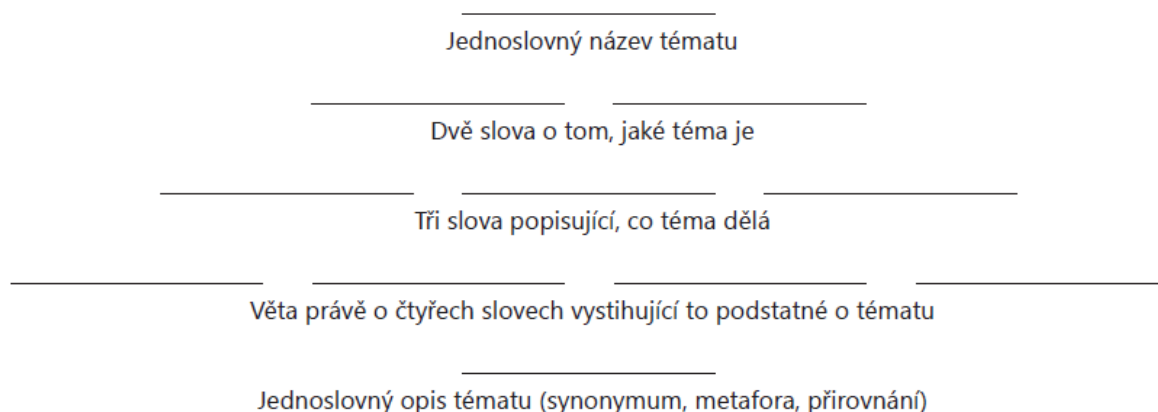
Zakreslete do plánu školy místa, na kterých naleznete tento symbol

Co daný symbol popisuje: _____.

Obrázek 11 - Plánek shromaždiště, zdroj: vlastní tvorba

Metoda Pětিলístku pro závěrečnou reflexi: Žáci doplňují do předem daného schématu klíčová slova k probranému tématu. Metoda může fungovat rovněž k motivaci na začátku edukace, v našem případě k závěrečnému shrnutí nové látky.

Obrázek 12 - Schéma pětilístek, zdroj: vlastní tvorba

2. hodina

Cíle hodiny: Žák zná zásady evakuace, a to včetně zásad opuštění bytu. Žák zná doporučený obsah evakuačního zavazadla.

Metody práce: výklad, práce s učebnicí, diskuze, práce s aplikací První pomoc, skupinová práce, opakování

Pomůcky: lístečky s modelovou situací, učebnice nakladatelství Nová škola – Jak se zachovat, když... 2017, sešit na poznámky, pracovní list, psací potřeby

Časová dotace: motivace – 2 min, výklad a zápis – 5 min, práce s učebnicí – 5 min, diskuze – 10 min, práce s aplikací – 10 min, skupinová práce – 5 min, opakování prostřednictvím sestavení evakuačního zavazadla třídou – 8 min.

Motivace: Připravíme si lístečky, na kterých bude vždy uvedena určitá mimořádná událost, při níž je nutná evakuace. Lístečky vytvoříme ve 3 verzích a očíslováme je od 1 do 3, což nám později pomůže vytvořit skupiny na skupinovou práci. Každý z žáků si jeden lísteček vylosuje, přečte si jeho obsah a ten si prozatím nechá sám pro sebe. Žák by se měl prostřednictvím tématu vcítit do dané situace a přemýšlet jako ten, koho se toto ohrožení týká.

Zápis: Veškeré informace o evakuaci získáme z veřejného rozhlasu nebo vysílání Českého rozhlasu a televize. Při evakuaci musíme dodržet:

- zásady opuštění bytu/domu
- vzít si s sebou evakuační zavazadlo
- dostavit se na místo určené ke shromažďování

Práce s učebnicí Jak se zachovat, když... 2017: Žáci otevrou učebnici na straně 14 a projdou si zásady při opuštění bytu.

Diskuze: Se žáky společně diskutujeme, proč jsou jednotlivé kroky při opouštění bytu důležité.

Práce s aplikací První pomoc: Žáci mají dle domluvy nainstalovanou v mobilních telefonech aplikaci První pomoc od Českého červeného kříže. V záložce Připravte se každý prozkoumá kapitolu Evakuační zavazadlo a vytvoří zápis do přiděleného pracovního listu, který si vlepi do sešitu.

Napiš do svého evakuačního zavazadla vše, co budeš při evakuaci potřebovat.

Obrázek 13 - Pracovní list evakuační zavazadlo, zdroj: vlastní tvorba

Skupinová práce: Žáci se rozdělí do skupin podle čísla na lístečku, který si v úvodu hodiny vylosovali. Poprosíme jednotlivé skupiny, aby si každá z nich připravila jeden prázdný batoh (uvolní školní brašnu). Učitel přinese věci, které je nutné sbalit si do evakuačního zavazadla – buďto reálné předměty, nebo například jejich fotografie. Zároveň přidáme věci, které vhodné do evakuačního zavazadla nejsou nebo více kusů stejného předmětu. Předměty vyskládáme na předem určené místo, například na katedru, nebo před tabulí. Zajistíme volnou cestu k tomuto místu – odsuneme lavice a židle, uklidíme školní brašny. Členové jednotlivých skupin se seřadí za sebe. Odstartujeme štafetu, při níž bude úkolem odnést vždy jednu věc do evakuačního zavazadla. Vždy první v řadě vystartuje ke shromaždišti předmětů, vezme jeden předmět a umístí ho do batohu připraveného jeho skupinou. Takto celý postup opakujeme, dokud není vše v batozích. Následně každá skupina prezentuje obsah svého batohu a mimořádnou událost, která její členy k evakuaci donutila.

Opakování: V závěru hodiny třída společně sestaví ideální obsah evakuačního zavazadla z předmětů ze skupinové práce. Pokud zbývá čas a využili jsme reálné předměty, je možné vyzkoušet zavazadlo sbalit a potěžkat.

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Tematický celek: Kulturní život

Ročník ZŠ: 6.

Téma hodiny: Média jako informační zdroj při mimořádné události

Časová dotace: 2 hodiny

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní, občanská

1. hodina:

Cíle hodiny: Žák rozeznává signál všeobecná výstraha a signál požární poplach. Žák rozumí podílu médií na informovanosti při mimořádné události.

Metody práce: výklad, práce s textem, myšlenková mapa

Pomůcky: audionahrávky signálu všeobecná výstraha a požární poplach, sešit na poznámky, vzorové publicistické texty a pracovní listy

Časová dotace: motivace – 2 min, výklad a zápis – 5 min, práce s textem – 15 min, tvorba myšlenkové mapy – 13 min, prezentace myšlenkových map – 10 min.

Motivace: Spustíme ukázkou varovného signálu všeobecná výstraha. Zeptáme se žáků, zda vědí, jak by postupovali při ostrém varovném signálu.

Zápis: Varovný signál všeobecná výstraha

- má kolísavý tón sirény po dobu 140 sekund (může být spuštěn až třikrát za sebou)

- každý měsíc je prováděna jeho zkouška – první středu v měsíci ve 12:00

- následuje sdělení tísňových informací prostřednictvím rozhlasu, nebo jiných informačních zdrojů.

- 3 kroky po zaznění: vyhledat neprodleně úkryt (v nejbližší budově), zavřít okna a dveře, zapnout informační prostředky

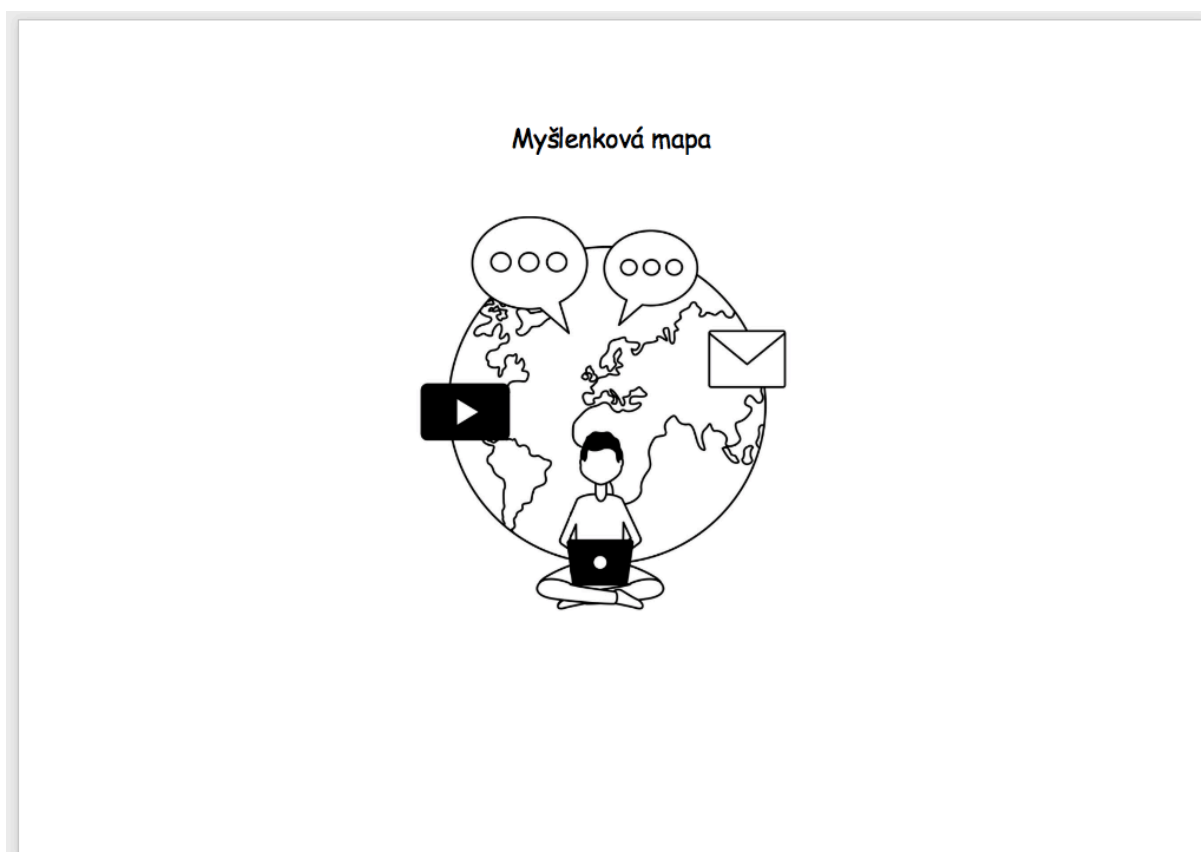
Signál požární poplach

- vyhlašován jako přerušovaný tón sirény v délce 1 minuty, který napodobuje zvuk trubky troubící „HO-ŘÍ“, „HO-ŘÍ“

Práce s textem: Žáky rozdělíme do dvojic, nebo trojic. Každá dvojice (trojice) dostane mediální článek, který se zaměřoval na konkrétní mimořádnou událost. Žáci procházejí přidělený materiál a zaznamenávají jeho přínos do myšlenkové mapy. Následně žáci zaznamenávají do myšlenkové mapy negativní stránky, které nám toto sdělení může přinášet.

Pro tento druhý krok je možné vybrat jiný materiál, úryvek, který je více vypovídající pro naše účely.

Myšlenková mapa: Myšlenková mapa nám pomáhá graficky uspořádat učivo nebo naše myšlenky prostřednictvím klíčových slov, nebo obrázků. Myšlenky znázorněné v mapě můžeme vidět v širších souvislostech, ne pouze izolovaně, díky čemuž si uvědomuje jejich vzájemné vztahy. V našem případě žákům přidělíme pracovní list, na který budou svou myšlenkovou mapu tvořit a následně ji prezentovat.

Obrázek 14 - Pracovní list myšlenková mapa, zdroj: vlastní tvorba

2. hodina:

Cíle hodiny: Žák kriticky přistupuje k mediálním sdělením. Žák rozezná poplašnou zprávu.

Metody práce: výklad, skupinová práce, diskuze

Pomůcky: sešit na poznámky, pracovní listy, flip chart a fix

Časová dotace: motivace – 2 min, výklad – 5 min, práce s pracovním listem – 10 min, diskuze – 25 min, shrnutí a zápis – 3 min.

Motivace: Domluvíte se nějaký čas předem s jedním vybraným žákem, že mezi ostatními spolužáky rozšíří falešnou zprávu o plánovaném testu prostřednictvím sociálních sítí. Na plánovanou hodinu do třídy dorazíte s papíry, které by žáci mohli považovat za testy a

položíte je na katedru. Řeknete žákům, že jste se dozvěděli o tom, že se šíří zpráva o plánovaném testu. Test samozřejmě psát nebudete, ale společně vyhodnotíte, z jakého důvodu zprávě uvěřili / neuvěřili a jak tato poplašná zpráva ovlivnila jejich chování.

Zápis: Hoax nejčastěji označujeme poplašnou zprávu, která varuje před neexistujícím nebezpečím, obsahuje zkreslené informace nebo účelově upravené polopravdy smíšené s lží.

Jak ho poznáme?

- snaží se přesvědčit svojí důležitostí – „Šokující informace, nové nebezpečí, naléhavá pomoc...“

- nedůvěryhodný zdroj – autor poplašné zprávy se často snaží vytvořit iluzi, že varování přišlo od důvěryhodných zdrojů, např. „Microsoft upozorňuje...“

- unikla tajná informace – častou verzí je také informace o tom, že unikla zpráva, kterou oficiální média nesmí sdílet, a proto autor vyzývá k jejímu šíření

- výzva k dalšímu rozeslání – tuto výzvu hoax obsahuje vždy, vybízí k lavinovému šíření a sdílení

Skupinová práce: Žáky rozdělíme do skupin. Každá skupina dostane pracovní list, na kterém budou hoaxy, které již kolovaly na internetu. Žáci mají za úkol najít v textu rysy, které jsou stejné, a tak zjistit, co je pro tyto poplašné zprávy typické. V závěru žáci definují, jak můžeme hoax poznat.

1. Vyznačte červeně v textu společné rysy jednotlivých sdělení a modře ty rysy, které se snaží sdělení přidat na důvěryhodnosti.

1. Synovec jednoho z mých spolužáků úspěšně vystudoval vysokou školu a nyní pracuje v nemocnici v Shenzhen. Zapojil se do studie virové pneumonie ve Wu-chanu. Zavolał mi a požádal mě, abych řekl přátelům: „Pokud máte rýmu a kašel, nejedná se o pneumonii koronaviru, protože pneumonie koronaviru se projevuje suchým kašlem bez nachlazení! Toto je nejjednodušší způsob identifikace“. Předajte informaci svým přátelům, aby se dozvěděli více o identifikaci a prevenci.
2. Skandál s mlékem! Je to vůbec možné??? A úřady to nevidí Věděli jste to?!! Mléko v tetrapaku, které se nespotebuje do konce trvanlivosti, prodejce vrátí zpracovateli. Zpracovatel otevře obal, mléko opětovně přeřafí a opět zabalí. Mohou tak učinit max. pětkrát! Zespuu krabice je pod zalepeným záhybem číslo 12345, kde jedno z čísel chybí. Tato chybějící cifra udává, kolikrát už bylo mléko "recyklováno", tj. 12 45 znamená, že bylo přeřafeno třikrát. Tak dobrou chuť.
3. Výzva! Před několika týdny si sedla jedna dívka v kině na něco píchajícího na sedadle. Když vstala, aby zjistila, co to bylo, našla zapíchnutou jehlu do sedadla, na které byl připevněn vzkaz: "Právě jsi byl(a) nakažen HIV". Kontrolní středisko chorob zaznamenalo v poslední době mnoho podobných případu v mnoha dalších městech, hlavně v Praze. Všechny testované jehly byly HIV pozitivní nebo obsahovaly zhoubný typ žloutenky. Středisko taktéž udává, že takovéto jehly byly nalezeny i na veřejných bankomatech a v dopravních prostředcích MHD. Je více než pravděpodobné, že jehly nastrkávají HIV nakažení narkomani. Žádáme každého, aby byl v takových případech obeřzetný. Měli byste si pozorně prohlédnout každé veřejné sedadlo židli s největší opatrností. Starostlivý vizuální pohled by měl stačit. Zároveň vás žádáme, abyste tuto zprávu podali co nejvyššímu počtu vašich blízkých, přátel i známých, které tak upozorníte na toto nebezpečí. Je to velmi důležité! Můžete zachránit život jen tím, že odeřlete tuto zprávu dále. Prosím, věnujte pár sekund vašeho času na odeslání tohoto odkazu přátelům a známým, ale i sousedům a kolegům v práci.

Jaké hlavní znaky má hoax?

Obrázek 15 - Pracovní list hoax, zdroj: vlastní tvorba

Diskuze: Předem si definujeme otázku, nebo můžeme vybrat více otázek a nechat žáky hlasovat o tom, které se chtějí věnovat. Otázky by se měly věnovat tématu role medií při mimořádných událostech. Na tabuli nebo flip chart vybranou otázku zapíšeme. Zapsání otázky je důležité, protože ji diskutující mají díky zápisu stále před sebou a drží se jí. Zvolíme zapisovatele, nebo jím můžeme být my. Zaznamenáváme ve zkratce vše, co bylo proneseno. Na konci diskuze se pokusíme definovat, k čemu jsme v rámci diskuze došli.

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Tematický celek: Člověk a jeho osobnost

Ročník ZŠ: 7.

Téma hodiny: Pomoc druhým

Časová dotace: 1 hodina

Klíčové kompetence: sociální a personální, občanská

1. hodina:

Cíle hodiny: Žák chápe nutnost podání první pomoci. Žák dokáže rozlišit vážnost jednotlivých úrazů. Žák zná obsah lékárničky a ví, k čemu se využívá.

Metody práce: výklad, skupinová práce, práce s internetovými stránkami Mladý zdravotník, tvorba plakátu

Pomůcky: počítače s internetovým připojením, sešit na poznámky, kartičky zranění, lékárnička, pracovní list lékárnička, nástěnka nebo velký arch papíru (formát A0), podklad (nástěnka, karton), lepidlo, fixy

Časová dotace: motivace – 5 min, výklad a zápis – 5 min, skupinová práce – 5 min, práce s internetovými stránkami Mladý zdravotník – 10 min, tvorba plakátu – 17 min, prezentace a umístění – 3 min

Motivace: Jako motivaci využijeme video „Mr. Bean poskytuje první pomoc“, které využívá k motivaci také jedna z organizací připravující zážitkové kurzy první pomoci. Video je k nalezení na webových stránkách Youtube.com. Video spustíme od 1 minuty 20 sekund. Video nám zobrazuje, jak první pomoc určitě nevypadá a jak nutné je se v zásadách první pomoci vzdělávat.

Zápis: První pomoc je soubor úkonů napomáhajících k záchraně lidského života. Poskytnutí první pomoci je ze zákona povinné. Při jeho poskytování dbáme na své bezpečí.

Skupinová práce: Předpokládáme, že žáci již mají základní znalosti první pomoci z předchozích ročníků. Žáky rozdělíme do skupin. Každá skupina dostane zadání a balíček kartiček, které popisují jednotlivá zranění, ke kterým došlo během výbuchu v chemické laboratoři. Úkolem každé skupiny je rozlišení těchto stavů na nejzávažnější, méně závažné a lehčí. Tato aktivita nám pomáhá zopakovat, které úrazy je nutné ošetřovat přednostně. Následně aktivitu vyhodnotíme.

V chemické laboratoři došlo k výbuchu. Je zde mnoho zraněných. Roztříd'te zranění na nejzávažnější, méně závažná a lehčí.

bezvědomí po úrazu hlavy, zachované životní funkce	bezvědomí se zachovanými životními funkcemi, amputace ruky u zápěstí
popálenina II. stupně na předloktí s puchýřem a příškvalcem	zlomenina předloktí
zlomenina stehenní kosti	masivní krvácení z bérce, otřes mozku
otevřená zlomenina bérce s masivním krvácením	oděrky obličeje, rukou, stehen a zad
střep zaražený v lýtku	vnitřní poranění břicha letícím předmětem

Obrázek 16 - kartičky zranění, zdroj: vlastní tvorba

Práce s internetovými stránkami Mladý zdravotník: Žáci si jednotlivě, nebo po skupinách vyhledají na internetu dané internetové stránky. V záložce První pomoc otevřou kapitolu Lékárnička a obvazy, zde podkapitolu Lékárnička. Žáci prostudují, co má každá lékárníčka obsahovat a k čemu konkrétně se její obsah hodí. Své poznámky si žáci zapisují do přidělených pracovních listů okolo obrázku lékárníčky.

Co má lékárníčka obsahovat a k čemu jednotlivé její části slouží?
Své poznatky zaznamenej do pracovního listu.

Obrázek 17 - pracovní list lékárníčka, zdroj: vlastní tvorba

Práce s lékárníčkou a tvorba plakátu: Do třídy přineseme lékárníčku, nebo alespoň její obsah. Je možné využít také fotografie jednotlivých komponentů lékárníčky. Stejně tak přineseme velký arch papíru, ideálně velikosti A0 a podklad, na který je možné tento papír uchytit (nástěnka, karton). Žáci mají za úkol společně vytvořit plakát, na kterém budou jednotlivé části lékárníčky přilepeny společně s popisem, k čemu konkrétně jsou využívány. Například upevníme na plakát cívku s náplastí bez polštářku a uvedeme, že slouží k upevnění sterilního krytí rány, nebo k ukončení obvazu. Jednotlivé popisy tvoří žáci pomocí fix. Ke správnému popisu využijí žáci své vyplněné pracovní listy z předchozí aktivity. Plakát žáci vyvěsí na viditelném místě, které si zvolí. Je možné ho využít také jako materiál pro školní nástěnku věnovanou zásadám první pomoci.

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Tematický celek: Člověk a občanský život

Ročník ZŠ: 8.

Téma hodiny: Extremismus

Časová dotace: 2 hodiny

Klíčové kompetence: komunikativní, sociální a personální, občanská

1. hodina:

Cíle hodiny: Žák rozumí pojmu extremismus. Žák rozlišuje formy extremismu.

Metody práce: výklad, skupinová práce, zápis, dramatizace

Pomůcky: vytištěné ukázky z knihy Jedovatá houba, sešity na poznámky, vytištěné kartičky situací s extremistickými projevy,

Časová dotace: motivace – 5 min, výklad – 5 min, skupinová práce – 12 min, dramatizace – 15 min, shrnutí a zápis – 8 min

Motivace: Žáci vědí, jak bylo za druhé světové války zacházeno se Židy, a tak využijeme toto notoricky známé téma jako úvod do tematiky extremismu. Žákům rozdáme do dvojic vytištěnou ukázkou z nacistické čítanky Jedovatá houba (1938) a komentář ke knize. Žáci popíší, k čemu čítanka sloužila a jaké názory dětem předávala. Žáci se pokusí vlastními slovy definovat, co bylo na této čítance tak nebezpečné.

Jak lze Židy rozeznat?

V 7. třídě je dnes šiva. Učitel vypravuje o Židech a na na tabuli namaloval obrázky Židů. Všechny děti to mimodělně zajímá a jsou pozorné. Opakování. Co jsme se naučili? Všechny děti se hlásí. Židé se poznají podle nosu. Židovský nos je na špičce zahnutý. Vypadá jako šouška. Židy lze rozeznat také podle rtů, které jsou většinou odlišné. Spodní ret často odstává. Také na očích Žida lze okamžitě poznat, že je to špatný a prohaný člověk. Židé jsou většinou malí a mají krátké ruce a nohy. Mají nízké, silné čelo. Takové mají zločinci. Vlasy mají většinou tmavé a kudrnaté jako černouš. Děti jmenují další a další fyziognomické znaky. Žida lze rozeznat podle chůze, způsobu mluvy či zápachu. Ale mnozí Židé nemají všechny tyto znaky. Existují dokonce i blondatí Židé. Proto je třeba dávat velký pozor, abychom Žida rozeznali.

Základní informace k textu a knize

- antisemitská čítanka z roku 1938 – nakladatelství **Der Stürmer**, které založil antisemita **Julius Streicher** (po válce stanul mezi hlavními obviněnými před mezinárodním tribunálem v Norimberku a byl odsouzen k trestu smrti)
- časopis **Der Stürmer** byl plný nevybíravých a nevkusných útoků na Židy, které často nepostrádaly ani obscénní podtext, Streicher se neštítal propagovat ani tradiční obvinění z židovské rituální vraždy
- „**Giftpilz**“, čili jedovatá houba, má dětem názorně ukazovat negativní úlohu Židů ve společnosti, jsou zde dětem demonstrovány základní součásti antisemitského světového názoru
- knížka dokládá, že intenzivní nacistická antisemitská propaganda se nevyhýbala ani školním učebním a dětem, ty měly již od dětství vstřebat údajně jediný správný - **antisemitský - světový názor**
- text je rozdělen do kapitol, z nichž každá obsahuje **obrázek a názorný text** (v následující galerii je pod obrázkem uvedeno stručné shrnutí textu dané kapitoly)

Obrázek 18 - ukázka a komentář, zdroj: Jedovatá houba

Zápis: Slovo extrém pochází z latiny jeho význam je „nejvzdálenější“ nebo „nejkrajnější“. Vyhrocené ideologické postoje a myšlení, které často vede k protiprávnímu jednání. Součástí jsou projevy rasismu a xenofobie. Extremismus se nachází na obou koncích politické škály – krajní levice, krajní pravice. Levicový extremismus klade důraz na třídy, rovnost, internacionalismus. Pravicový extremismus klade důraz na národ, nadřazenost, nacionalismus.

Skupinová práce: Ve třídě vytvoříme 6 stanovišť, která mají žákům pomoci řešení jednotlivých úloh prozradit, na co klade pravicový a levicový extremismus důraz. Žáci si své vylustěné odpovědi zaznamenávají a následně je rozdělí do tabulky.

Levicový extremismus	Pravicový extremismus

Obrázek 19 – znaky levicového a pravicového extremismu, zdroj: vlastní tvorba

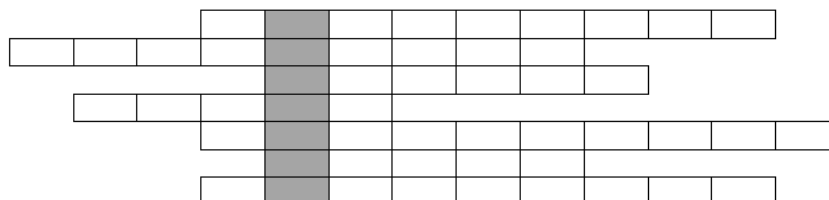
- Stanoviště 1 – třídy

Co mají tyto čísla a písmena společné?

6. A 7. C 6. B 9. C 7. A 8. C 9. B
 8. B 8. A 6. C 7. B 9. A 7. B

Obrázek 20 – třídy, zdroj: vlastní tvorba

- Stanoviště 2 – rovnost

1. Hlavou státu je ...
2. Státní barvy nazýváme jako ...
3. Jedním ze státních symbolů je státní ...
4. Kde domov můj je název státní ...
5. Dolní komoru Parlamentu ČR tvoří ... sněmovna.
6. Horní komoru Parlamentu ČR tvoří ...
7. Prezidentskou vlajku nazýváme jako ...

Tajenka je: _____

Obrázek 21 – rovnost, zdroj: vlastní tvorba

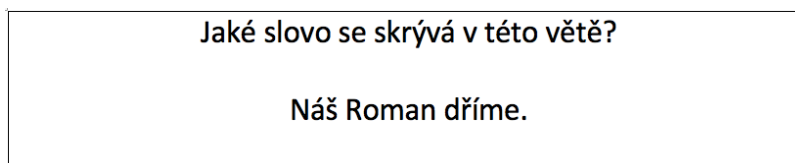
- Stanoviště 3 – internacionalismus

Doplňte chybějící písmena. Z nich sestavíte tajenku.

Slovo extrém pochází z latiny. Jeho význam je „nejkrajnější“. Posojte a myšlíní extemistů jsou mnohdy vyhrcoené. Čsto vedou k protiprávnímu jednání. Součástí jsou projevy rasismu a xenofobie. Za extremismus považujeme krajní levií a krajní pravci. Extremistické názory mnohdy popírají základní lidská práva a demokratické principy. Těmto názorům chybí tolerance odlišných kultur a názorů. Za trestné považujeme jednání, které vychází prvotně z nenávití vůči odlišným rasám, národnostem, náboženstvím, třídám nebo jiným sociálním skupinám. Trestné jsou rovněž útoky na jejich představitele a symboly.

Obrázek 22 – internacionalismus, zdroj: vlastní tvorba

- Stanoviště 4 – národ

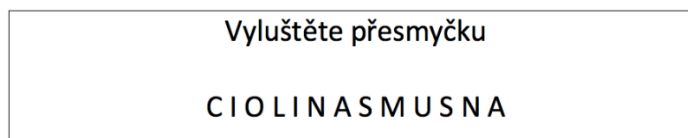
Obrázek 23 – národ, zdroj: vlastní tvorba

- Stanoviště 5 - nadřazenost

Obrázek 24 – nadřazenost, zdroj: vlastní tvorba

- Stanoviště 6 – nacionalismus

Obrázek 25 – nacionalismus, zdroj: vlastní tvorba

Dramatizace: Žáci si ve skupinách vylosují jednu z kartiček, na které je definována situace s projevy extremismu. Žáci si rozdělí role a situaci se pokusí předvést ostatním. Sledující žáci se snaží rozlišit, zda jde o projevy pravicového či levicového extremismu. Situace volí učitel sám dle toho, jaké projevy extremismu žáci znají z výkladu, jednotlivých příkladů extremistického chování. Dále přikládáme pouze příklad zvolených situací.

Internetová diskuze s extremistickými názory na romskou menšinu nebo muslimskou komunitu.
Hlásání neonacistických hesel při veřejném shromáždění.
Projev úředníka komunistické strany při normalizaci.
Pochod anarchistů proti vládě.

Obrázek 26 - situace s projevy extremismu, zdroj: vlastní tvorba

2. hodina:

Cíle hodiny: Žák poznává projevy extremismu na internetu. Žák si uvědomuje dopady extremismu.

Metody práce: videodokument, výklad, diskuze, skupinová práce, myšlenková mapa

Pomůcky: počítač a projektor, sešit na poznámky, papíry o velikosti A3 s předtištěnou postavou, fixy, tabule / flip chart

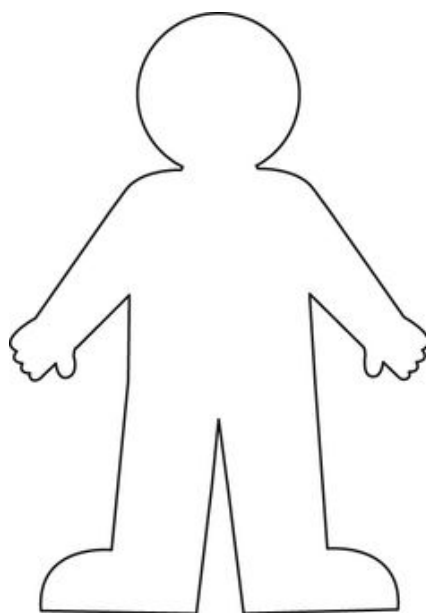
Časová dotace: motivace – 2 min, diskuze – 5 min, skupinová práce – 20 min, myšlenková mapa – 10 min, shrnutí a zápis – 8 min

Motivace: Využijeme video Extremismus na internetu vzdělávacího programu Jeden svět na školách organizace Člověk v tísni.

Otázky k videu: Narazili jste se někdy na extremistické projevy v rámci veřejných internetových diskusí? Jak byste tyto projevy charakterizovali?

Zápis: Dopady extremistického chování – např. násilí, růst ideologického smýšlení, zpochybňování historie, podpora stereotypů, nedodržování demokratických hodnot, radikalizace

Skupinová práce: Rozdělte žáky do skupin. Každé skupině přiřadte papír o velikosti A3 s předtištěnou postavou. Skupina má za úkol vytvořit fiktivní postavu, která bude mít znaky, které byste přisoudili pravicovému extremistovi. Žáci vymyslí jeho jméno, nakreslí ho a vytvoří jeho životní příběh. Zaměří se na jeho extremistické projevy na internetu a pokusí se zamyslet také nad tím, jaké životní události tohoto člověka dovedly k jeho chování. Svou práci následně prezentují.

Obrázek 27 – postava, zdroj: vlastní tvorba

Myšlenková mapa: Žáci se zamyslí nad dopady extremistického chování. Jednotlivci chodí zapsat své příspěvky na tabuli nebo flip chart. Ze zmíněných dopadů vytvoříme zápis do sešitu.

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Tematický celek: Nadnárodní společnosti

Ročník ZŠ: 9.

Téma hodiny: Terorismus

Časová dotace: 2 hodiny

Klíčové kompetence: komunikativní, sociální a personální, občanská

1. hodina:

Cíle hodiny: Žák rozumí pojmu terorismus. Žák zná organizace podílející se na mezinárodní spolupráci v boji proti terorismu.

Metody práce: výklad, skupinová práce, práce s textem

Pomůcky: počítače s internetovým připojením, sešit na poznámky, kopie Strategie České republiky pro boj proti terorismu, 4 různé vlajky, včetně vlajky České republiky

Časová dotace: motivace – 2 min, výklad – 5 min, skupinová práce – 30 min (součástí je práce s textem – 10 min), shrnutí a zápis – 8 min

Motivace: Jako motivaci využijeme prezentaci novinových titulků, které se věnovaly teroristickým činům nebo útokům ozbrojených útočníků. Zaměříme se také na titulky, které se věnovaly útokům na školská zařízení. S dětmi rozebíráme, zda si některé z těchto událostí pamatují z médií, nebo jestli o nich někdy slyšely.

The image shows a screenshot of a news website. At the top, there are two newspaper mastheads: 'The New York Times' on the left and 'THE DENVER POST' on the right. The New York Times headline reads '2 STUDENTS IN COLORADO SCHOOL SAID TO GUN DOWN AS MANY AS 23 AND KILL THEMSELVES IN A SIEGE'. The Denver Post headline reads 'High School Massacre'. Below these, there is a red navigation bar with 'NEWS EUROPE' and various regional links. The main content area features two articles: 'Sixteen dead after high school massacre' and 'Czech Republic shooting: 'Eight die' in Uherský Brod'. At the bottom, there is a red banner for 'iDNES.cz / ZPRAVODAJSTVÍ' and a headline in Czech: 'Žena s nožem pobodala ve škole studenty. Šestnáctiletý hoch zemřel'. The date and time are '14. října 2014 9:20, aktualizováno 13:50'.

Obrázek 28 - mediální titulky, zdroj: vlastní tvorba

Zápis: Každá skupina vypíše na tabuli nejdůležitější informace z jejich textu. Tyto informace nám poslouží jako zápis.

Skupinová práce: Žáky rozdělíme do skupin. Každá skupina dostane část z dokumentu Strategie České republiky pro boj proti terorismu, který je volně dostupný na internetových stránkách Ministerstva vnitra České republiky, s otázkami k textu. Jakmile žáci dokončí svou práci, zorganizujeme „Konferenci pro boj proti terorismu“. Každá skupina má svou vlajku a zastupuje konkrétní zemi. Pouze skupina, která se zabývá postupy České republiky v boji proti terorismu má českou vlajku. Jednotlivé skupiny prezentují svou práci a odpovědi na otázky tak, jako by se účastnili opravdové konference.

Seznam otázek k textu:

Text 1:

Co je to terorismus?

Proč je nutná celosvětová spolupráce?

Jaké ohrožení z terorismu vyplývá?

Jak teroristé zneužívají informační a komunikační technologie?

Text 2:

Co jsou to měkké cíle?

Kdo jsou Lone Wolves?

Proč je nutná spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem?

Jaké mezinárodní organizace se podílejí na boji proti terorismu?

Text 3:

Jak se Česká republika podílí v boji proti terorismu?

Je Česká republika přímo ohrožena terorismem?

Co je to tranzitní země?

Jaká rizika panují v České republice?

Text 4:

Je postup v boji proti terorismu řešen před jeho vznikem, nebo až v případě bezprostřední hrozby?

V čem spočívá prevence terorismu?

Jaké jsou základní hodnoty, které jsou propagovány v boji proti terorismu?

2. hodina

Cíle hodiny: Žák zná formy teroristických činů. Žák ví, jak se zachovat v případě obdržení podezřelé zásilky a při útoku ozbrojeného útočníka.

Metody práce: výklad, práce s učebnicí Jak se zachovat, když... 2017, video ukázka, práce s aplikací První pomoc, skupinová práce (tvorba komiksu)

Pomůcky: počítače s internetovým připojením, mobilní telefon s nainstalovanou aplikací První pomoc, sešit na poznámky, učebnice Jak se zachovat, když... 2017, předtištěné papíry se schématem komiksu, fixy

Časová dotace: motivace – 4 min, práce s učebnicí – 5 min, video ukázka – 6 min, tvorba plakátu – 20 min, shrnutí a prezentace – 5 min

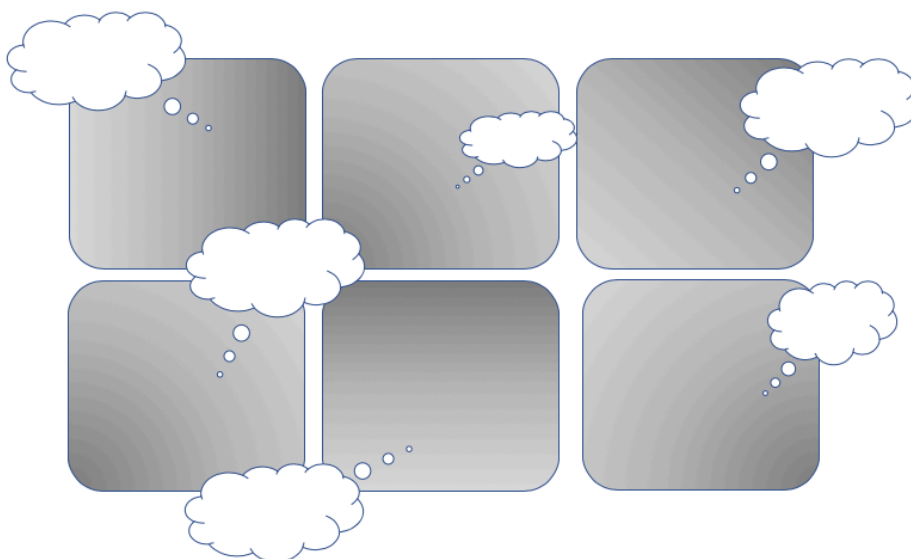
Motivace: K motivaci využijeme video, na kterém je shrnuto několik zásadních teroristických útoků novodobé historie, které je volně dostupné na internetových stránkách Youtube.com. Žáci si během videa všimají forem teroristických činů a jejich cílů.

Zápis: Mezi formy teroristických útoků patří například útoky výbušninami a sebevražedné útoky výbušninami, útoky chemickými látkami, jadernými zbraněmi, střelnými zbraněmi, prostřednictvím dopravních prostředků (nájezdy vozidlem do davu), zasílání zásilek s nebezpečnými látkami či výbušninami.

Práce s učebnicí: Žáci využijí učebnici Jak se zachovat, když... 2017, ve které se budou věnovat postupu při obdržení nebo nálezů podezřelé zásilky, či předmětu. Žáci si vytvoří jednoduchou pomůcku, díky které si jednoduše zapamatují konkrétní postup. Například pokud učebnice říká, že je při nálezů podezřelého zavazadla nutné zavazadlo neotevírat, nehýbat s ním, upozornit své okolí, nahlásit vše na tísňovou linku a dále postupovat podle instrukcí operátora tísňové linky, mohl by žák vytvořit jednoduché heslo:

NEPŘEMISŤUJ – VOLEJ 112 – POSLOUCHEJ POKYNY. Práce je individuální, vzhledem k tomu, že každému z nás vyhovuje jiná pomůcka. Je ovšem nutné zkontrolovat, zda žáci opravdu vystihli podstatu sdělení, například při kontrole sešitů.

Skupinová práce: Jako ukázkou správného postupu v případě útoku ozbrojeným útočníkem využijeme video, které je volně dostupné na internetových stránkách Youtube.com, „Policie radí, jak se chovat při útoku aktivního střelce - Utíkej, schovej se, bojuj!“. Následně rozdělíme žáky do 3 skupin. V každé skupině by měl být jeden mobilní telefon s nainstalovanou aplikací První pomoc. V této aplikaci si žáci otevřou záložku Připravte se – Aktivní střelec. Tento materiál funguje jako podpora při tvorbě plakátu. Do každé skupiny rozdáme arch papíru s předtištěným schématem. Každá skupina vizuálně zpracuje plakát formou jednoduchého komiksu na jednu z částí postupu „Utíkej, schovej se, bojuj“. Skupina tento materiál vhodně doplní informacemi z aplikace První pomoc.

Obrázek 29 – komiks, zdroj: vlastní tvorba

Vyučovací předmět: Občanská nauka / Základy společenských věd

Projekt pro střední školy Neboj se, zapoj se

Časová dotace: 10 hodin

Klíčové kompetence: k řešení problému, sociální a personální, občanská, pracovní

Projekt věnovaný tématu bezpečí
v silniční dopravě a základům
první pomoci při dopravní
nehodě.

Obrázek 30 - projekt Neboj se, zapoj se!, zdroj: vlastní tvorba

S přihlédnutím ke skutečnosti, že znalosti a dovednosti z oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí jsou na střední škole dále prohlubovány a rozvíjeny, zdá se nám vhodné využít formu projektové výuky. Tuto formu jsme zvolili i vzhledem k vybranému tematickému plánu, který vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí plně začlenil do

vyučovacího předmětu Občanská nauka. Prostřednictvím projektu se žáci s danou problematikou seznámí detailněji a rovněž z více úhlů pohledu.

Mnoho z nás se obává vzniku mimořádné události a také toho, jak ji osobně zvládneme. Hlavním cílem projektu je žáky dále vzdělávat v prevenci vzniku mimořádné události, vybavit žáky znalostmi a dovednostmi, které jsou pro správné zvládnutí mimořádné události stěžejní, a vše aplikovat při nácviku na modelových situacích. Vzhledem k tomu, že projekt je věnován žákům středních škol, rozhodli jsme se zaměřit pozornost především na bezpečné užívání motorových vozidel a na rizikové situace v dopravě. Žáci středních škol jsou ti, kteří se velmi brzy stanou aktivními uživateli motorových vozidel a zároveň, z hlediska bezpečnosti na silnicích, rizikovou skupinou mladých řidičů. Z tohoto důvodu se náš projekt bude zabývat prevencí vzniku mimořádné události v silniční dopravě, postupu při vzniku dopravní nehody a poskytnutím neodkladné první pomoci.

Náš projekt bude koncipován z přípravných hodin, během kterých se zaměříme na získání znalostí a dovedností z oblasti prevence a vzniku mimořádné události a ze samotného nácviku na modelové situaci. Během přípravných hodin bude také naším cílem vytvořit materiály pro školní nástěnku věnovanou zvolené problematice. Projekt bude plánován v rozsahu 10 vyučovacích hodin, z nichž 5 bude určeno pro nácvik.

1. hodina

Cíle hodiny: Žák zná rizikové chování spojené s užíváním motorových vozidel.

Metody práce: beseda, skupinová práce

Pomůcky: učebna s projektorem, papíry velikosti A2, fixy

Časová dotace: beseda - 40 min, skupinová práce - 5 min

Motivace: Za motivaci považujeme samotnou besedu, jelikož nemáme mnoho příležitostí hovořit s osobami z praxe, které nám prezentují fakta a údaje získané během letitých zkušeností.

Beseda: Policie České republiky pořádá ve spolupráci s Bezpečností silničního provozu besedy, které se orientují na problematiku nehodovosti mladých řidičů. Jako vhodný úvod do našeho projektu bychom zvolili právě jednu z těchto besed. Pokud není možné besedu ve škole uskutečnit, je možné využít materiály internetových stránek „Ty to zvládneš!“, které se věnují i problematice mladých řidičů.

Skupinová práce: Žáky rozdělíme do 4 skupin a rozdáme jim papíry o velikosti A2, při čemž každý z nich jsme rozstříhali na 5 pruhů. Žáci se na tyto pruhy snaží vždy jednoslovně vepsat nejrizikovějšího chování, které vede k mnoha dopravním nehodám nejen u mladých

řidičů. Následně práci prezentují a společně s ostatními skupinami vytvoří jednotný žebříček. Tato práce je vhodná jako první materiál pro nástěnku věnovanou námi zvolené problematice.

2. hodina

Cíle hodiny: Žák si osvojí postup při vzniku dopravní nehody.

Metody práce: videodokument a jeho reflexe, tvorba interaktivní prezentace

Pomůcky: počítačová učebna, projektor

Časová dotace: motivace – 2 min, videodokument – 7 min, příprava informačního spotu – 35 min

Motivace: Pro motivaci využijeme spot „Setkání s realitou“ na internetových stránkách „Ty to zvládneš!“, který zachycuje konkrétní místa vzniku mimořádných událostí a práci záchranných složek. Spotem žákům představíme, jak tyto neočekávané situace mohou vypadat.

Videodokument – Na internetových stránkách „Ty to zvládneš!“ nalezneme volně dostupné video věnované postupu při vzniku dopravní nehody. Žáci video zhlédnou a reflektují hlavní zásady postupu při vzniku mimořádné události, v našem případě dopravní nehody. V rámci následující aktivity se pokusí vytvořit spot, který by tento postup shrnovala.

Příprava informačního spotu: Tato aktivita je nazvána jako příprava, jelikož se jedná opravdu jen o přípravu a rozvržení daného spotu, při čemž je nutné přihlížet na znalosti získané v oblasti mediální výchovy. Samotná tvorba informačního spotu by probíhala v rámci spolupráce s vyučujícím Informatiky. Úkolem žáků je vytvoření krátkého videospotu, který by shrnoval jednotlivé kroky při vzniku dopravní nehody, či jiné mimořádné události. Úkolem je vytvořit spot, který využívá střihu videa, podbarvení hudbou a jednoznačných pokynů. Žáci se snaží především poutavou formou předat vrstevníkům jednoznačný návod, jak se zachovat, když se stanou svědky či účastníky mimořádné události.

3. hodina

Cíle hodiny: Žák ovládá pravidla oznámení události na tísňové linky.

Metody práce: práce s aplikací Záchranka, skupinová práce

Pomůcky: projektor, mobilní telefony s nainstalovanou aplikací Záchranka, karty s modelovými situacemi, 5 papírů o velikosti A4, fixy

Časová dotace: motivace – 5 min, práce s aplikací Záchranka – 10 min, cvičné oznámení přes výukovou verzi Záchranka – 20 min, skupinová práce – 10 min

Motivace: Pro motivaci využijeme uvolněná tísňová volání, která byla zpřístupněna v rámci projektu První pomoc institucí Mezinárodní federace asociací studentů medicíny. Nahrávky jsou volně dostupné na internetových stránkách www.ppomoc.cz.

Práce s aplikací Záchranka: Žáci si do svého mobilního telefonu nainstalují aplikaci Záchranka a zaregistrují se v ní. Žáci s v záložce aplikace přehrají návod, jak aplikaci používat. Cílem práce je seznámení se s danou aplikací, seznámení s jejími výhodami a jejím používáním.

Cvičné oznámení: Učitel využije výukovou verzi aplikace Záchranka, přes kterou je možné cvičit volání na tísňovou linku. Učitel se registruje a jako telefonní kontakt, v případě vytáčení tísňové linky prostřednictvím výukové verze aplikace, uvede svůj kontakt, na který se žáci při cvičení dovolají. Učitel se žáky znovu projde zásady oznámení mimořádné události na tísňovou linku. Vybraní žáci si následně vylosují jednu z událostí, kterou je nutné oznámit na tísňovou linku. Žáci vedou cvičný hovor oznámení této události. Pokud nám zbývá čas, je možné se seznámit s interaktivními návody první pomoci v aplikaci Záchranka, jelikož u každé modelové situace byla zmíněna i konkrétní zranění.

Stali jste se svědkem dopravní nehody. Došlo ke srážce dvou osobních aut. Na místě je více zraněných. Jeden z účastníků dopravní nehody masivně krvácí z horní končetiny. Ostatní účastníci nehody mají pouze oděrky, komunikují, ale jsou otřeseni. Dopravní nehoda se odehrála na pro vás neznámém místě. Ve vaší blízkosti se nachází pouze železniční přejezd.

Obrázek 31 - modelová situace, zdroj: vlastní tvorba

Skupinová práce: Ve zbytku hodiny žáci utvoří 5 skupin. Každá skupina dostane papír a fixy. Úkolem je vytvoření plakátu s číslem tísňové linky. Žáci by měli zpracovat plakát s tísňovými čísly Hasičského záchranného sboru České republiky, Zdravotní záchranné služby České republiky, Městské policie České republiky, Policie České republiky a jednotného tísňového volání v Evropské unii. Tato práce nám poslouží pro naši nástěnku věnovanou projektu.

4. hodina

Cíle hodiny: Žák zná obsah lékárničky.

Metody práce: práce s internetovými stránkami Mladý zdravotník, skupinová práce

Pomůcky: tablety s připojením k internetu, lékárnička, karty s úrazem, lepidlo, fixy, velký arch papíru (A0), karton o stejné velikosti

Časová dotace: motivace – 5 min, práce s internetovými stránkami – 10 min,
skupinová práce – 30 min

Motivace: Před žáky předložíme několik typů obvazového materiálu a kartičky s konkrétními úrazy. Žáky poprosíme, aby přiřadili obvazové materiály ke konkrétním kartám dle jejich použití. Vyhodnotíme správnost.

Práce s internetovými stránkami Mladý zdravotník: Žáci si jednotlivě na tabletu vyhledají webové stránky Mladý zdravotník. V záložce První pomoc se věnují kapitole Lékárnička a obvazy. Žáci prostudují, co má každá lékárnička obsahovat a k čemu konkrétně se její obsah hodí.

Práce s lékárničkou a tvorba plakátu: Do třídy přineseme obsah lékárničky, nebo fotografie jednotlivých částí jejího obsahu. Žákům přidělíme velký arch papíru, ideálně velikosti A0 a karton, na který je možné tento papír uchytit. Žáci mají za úkol společně vytvořit plakát, na kterém budou jednotlivé části lékárničky přilepeny společně s popisem, k čemu konkrétně jsou využívány. Plakát by měl evokovat samotnou lékárničku. Ke správnému popisu využijí žáci své poznatky z přechozí aktivity. Tento materiál využijeme pro naši nástěnku.

5. hodina

Cíle hodiny: Žák ovládá zásady poskytování první pomoci. Žák dokáže rozlišit život ohrožující stav a vhodně reagovat. Žák zná pravidla 5T.

Metody práce: třídění zdravotních stavů dle závažnosti – tvorba žebříčku, skupinová práce pravidlo 5T, dramatizace pravidla „chodí – křičí – chrčí – mlčí“ (Jak se zachovat, když... 2017, s. 22)

Pomůcky: tablety s nainstalovanou aplikací Záchranka, tabulky pravidlo 5T, karty s popisem jednotlivých zdravotních stavů

Časová dotace: motivace – 5 min, práce s aplikací Záchranka – v průběhu všech aktivit, třídění karet a tvorba žebříčku – 10 min, pravidlo 5T – 10 min, dramatizace – 20 min

Motivace: Zeptáme se žáků, zda již někdy zažili situaci, kdy museli někomu podávat první pomoc. Pokud ano, zeptáme se, zda před první pomocí váhali, nebo jim přišlo podání první pomoci jako samozřejmé. Tímto způsobem můžeme poznat strach, který mnozí z nás v takové situaci mají a dále s ním pracovat.

Práce s aplikací Záchranka: Předpokládáme, že žáci již ovládají zásady poskytování první pomoci. Pokud si někdo není jistý postupem, je vhodné užít interaktivních návodů v aplikaci Záchranka.

Třídění zdravotních stavů: Každému rozdáme rozstříhané karty se zdravotními stavy. Jejich úkolem je sestavení žebříčku dle závažnosti jednotlivých stavů. Žáci si tak utříbí, který ze stavů je nejzávažnější a u kterého je nutné upřednostnit první pomoc. Tato aktivita je pro žáky teoretickou přípravou pro aktivitu následnou.

V chemické laboratoři došlo k výbuchu. Je zde mnoho zraněných. Roztříd'te zranění na nejzávažnější, méně závažná a lehčí.

bezvědomí po úrazu hlavy, zachované životní funkce	bezvědomí se zachovanými životními funkcemi, amputace ruky u zápěstí
popálenina II. stupně na předloktí s puchýřem a příškwarem	zlomenina předloktí
zlomenina stehenní kosti	masivní krvácení z bérce, otřes mozku
otevřená zlomenina bérce s masivním krvácením	oděrky obličeje, rukou, stehen a zad
střep zaražený v lýtku	vnitřní poranění břicha letícím předmětem

Obrázek 32 - zdravotní stavy, zdroj: vlastní tvorba

Pravidlo 5T: Žáky rozdělíme do skupin. Každá skupina dostane tabulku, ve které jsou popisy jednotlivých součástí pravidla 5T. Žáci se snaží přidělit ke každému popisu jednoslovné pojmenování tak, aby dostali 5T. Následně společně zkontrolujeme.

	Postiženého uklidníme a slovně udržujeme s postiženým kontakt.
	Správné ošetření poranění, fixace postižené části těla pro snížení bolestivosti.
	Snažíme se zabránit tepelným ztrátám.
	Nepodáváme žádné tekutiny, můžeme pouze zvlhčovat rty studenou vodou, čajem s citronem apod
	Neodkladně voláme zdravotnickou záchrannou službu.

Obrázek 33 - pravidlo 5T, zdroj: vlastní tvorba

Dramatizace: Vybraným žákům rozdělíme role a pošleme je připravit se na chodbu. Zvolení žáci napodobují jednotlivé zdravotní stavy. Zdravotní stavy volíme tak, abychom mohli následně při samotné dramatizaci uplatnit pravidlo chodí – křičí – chrčí – mlčí. Zbytek třídy

neví, co se bude dít. Uvedeme scénku: „Po cestě domů jste stali svědky dopravní nehody autobusu. Je zde mnoho zraněných. Je nutné rychle reagovat, roztrždit jednotlivá zranění dle závažnosti a začít ošetřovat!“. Zbytek třídy vyvedeme na chodbu, kde již vybraní žáci představují své role. Žáci, kteří jsou v roli záchranářů, začnou třídít zraněné. Žáci vhodně aplikují pravidlo 5T. Následně celou aktivitu vyhodnotíme.

Nácvik

Cíle nácviku: Žák dokáže aplikovat získané znalosti a dovednosti na modelové situaci.
Metody práce: nácvik zabezpečení místa dopravní nehody, nácvik volání na tísňovou linku přes výukovou verzi aplikace Záchranka, nácvik třídění zraněných, nácvik první pomoci

Pomůcky: mobilní telefony s nainstalovanou aplikací Záchranka, dopravní hřiště či jiné pozemky školy vhodné k inscenování dopravní nehody, cyklistické kolo, automobil, povinná výbava vozidla – reflexní vesty, lékárnička, výstražný trojúhelník (počet sad dle počtu cvičných stanovišť), resuscitační figurína, sada pro maskování poranění, dobrovolníci

Časová dotace: 5 hodin (v rámci jednoho vyučovacího dne)

Důležitou podmínkou nácviku je erudovanost těch, kteří nácvik organizují. Z tohoto důvodu je vhodné oslovit záchranou službu, která se na těchto projektech podílí, organizace, které připravují dny první pomoci, nebo využít osobu, která je například zdravotníkem pro mimoškolní akce.

Připravíme libovolný počet stanovišť, na kterých se žáci rozdělí do skupin během nácviku vystřídají. Každá skupina by měla absolvovat nácvik u všech stanovišť. Pro náš nácvik, který by měl reflektovat získané znalosti a dovednosti z teoretické části projektu, bychom připravili tato 3 stanoviště:

- nehoda cyklisty – orientace v neznámém prostředí, ošetření zlomeniny horní končetiny a oděrek, volání na tísňovou linku
- dopravní nehoda – zabezpečení místa nehody, resuscitace, volání na tísňovou linku
- dopravní nehoda s větším počtem zraněných – třídění zraněných, zástava masivního krvácení z horní končetiny, pravidlo 5T

Během samotného nácviku je vhodné, v případě, že by žáci nepostupovali správně, udělat didaktickou pauzu, ve které je možné upozornit na chyby. Za každým stanovištěm absolvuje skupina žáků reflexi. Během reflexe znovu projdeme postup při dané situaci, zda byly

jejich reakce a kroky v pořádku, nebo došlo k nějaké chybě. Celý projekt bychom završili věnováním diplomů účastníkům za zdárné absolvování projektu.

Závěr

V současné době, kdy svět ovládla pandemie koronaviru, vidím jako nikdy předtím, jak podstatné je vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí. Tato situace přinesla mnoho negativ, ale zároveň nám otevřela oči v tom, kde jsou naše rezervy, a že je stále nutné se vzdělávat v mnoha oblastech, které se nám zdály ne tolik podstatné. Svou práci bych ráda předala jako ucelený nástroj pro výuku témat ochrany člověka za mimořádných událostí v hodinách Občanské výchovy nebo Základů společenských věd a z toho důvodu jsem se snažila věnovat veškerým zákonitostem daného oboru. Doufám, že má práce bude pro někoho přínosem a že se téma ochrany člověka stane nedílnou součástí výuky Občanské výchovy a Základů společenských věd.

V úvodu teoretické části své práce jsem se věnovala historii vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí, díky čemuž jsem došla k závěru, že téma ochrany člověka byla po většinu času naší moderní historie součástí vzdělávání, a to v mnoha formách. Věnovala jsem se také samotnému začlenění tématu do rámcových vzdělávacích programů a formám studia pedagogických pracovníků v rámci dané problematiky. Studium pedagogických pracovníků v oblasti ochrany člověka pro mě bylo z počátku nezodpovězenou otázkou, jelikož mě samotnou v rámci studia na vysoké škole minulo, a tak jsem chtěla znát možnosti, jak se v dané problematice dále vzdělávat. V další části jsem analyzovala rámcové vzdělávací programy z hlediska umístění problematiky do jednotlivých vzdělávacích oblastí a konkrétně definovala obsah učiva. Při své analýze jsem zjistila, že velká část učiva je řazena spíše do tematicky blízkých předmětů, než do samotné Občanské výchovy či Základů společenských věd. Myslím si, že pokud dané téma vyučuje více vyučujících, v různých vyučovacích předmětech, může docházet k obsahové diferenciaci učiva, která má za důsledek nejednotnost vzdělávání v dané oblasti. Tím chci říct, že některý z vyučujících se bude věnovat tématu spíše z hlediska teorie vzniku mimořádné události, ale nemusí se již zaměřit na konkrétní postupy, jak danou situaci zvládnout, a tak nedochází k hlavnímu cíli vzdělávání v oblasti ochrany člověka, a to k jeho přípravě na danou událost. Pokud by si tato problematika našla své celistvé místo v Občanské výchově a Základech společenských věd, domnívám se, že by bylo možné zajistit jednotnost ve výuce daného tématu, a tím i naplnit cíl vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí. Ve své práci jsem se zaměřila také na specifika daného oboru a jeho cíle. Právě na tyto specifika a cíle jsem se snažila přihlížet při analýze vhodných forem a metod výuky. Jelikož cíle vzdělávání v oblasti ochrany člověka jsou především praktické, zdá se mi nejvhodnější užívat forem a metod výuky, při nichž jsou žáci do výuky aktivně zapojeni

a odnášejí si krom znalostí a dovedností i zážitek. Zážitek je dle mého názoru ve výuce stěžejní, jelikož se učíme ze svých zkušeností, které právě zážitek může přinášet. V závěru teoretické části jsem uvedla základní terminologii oboru a stěžejní části jinak velmi obsáhlého úseku učiva. Byla jsem nucena vybrat pouze to učivo, které je v rámci vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí nejčastěji zmiňováno v rámcových vzdělávacích programech, ale jsem si jistá, že je mnoho jiných nástrah a nebezpečných situací, které by žáci měli znát a umět během nich vhodně reagovat.

V praktické části jsem vytvořila konkrétní návrhy rozložení vybraného učiva v rámci předmětu Výchova k občanství, Základy společenských věd a Občanská nauka s ohledem na doporučení Hasičského záchranného sboru České republiky, jakožto odborného garanta při začleňování daného tématu do kurikulárních dokumentů. Tyto návrhy jsem aplikovala na tematické plány vybrané základní školy a vybrané střední školy. Snažila jsem se přihlížet na fakt, že je dané téma roztrženo do více vyučovacích předmětů, a tak jsem vybrala pouze ta témata, která jsou Občanské výchově nejbližší. Předložila jsem podrobnou analýzu výukových materiálů orientujících se na danou problematiku. Svou pozornost jsem věnovala tištěným materiálům, ale rovněž materiálům interaktivním, jelikož názornost je u tématu ochrany člověka za mimořádných událostí nenahraditelným aspektem. Tato analýza mě dovedla k závěru, že je mnoho interaktivních materiálů, které bychom v rámci výuky měli využívat, neboť za jejich zpracováním stojí ti nejerudovanější, a to složky integrovaného záchranného systému. Za nedostačující hodnotím podíl učiva z oblasti ochrany člověka v učebnicových řadách pro výuky Občanské výchovy a Základů společenských věd, kde se témata této oblasti blízká téměř nevyskytovala, nebo ve velmi malém rozsahu. Za nejkvalitnější považuji učebnici Jak se zachovat, když... od nakladatelství Nová škola. Zároveň však vnímám úskalí, které by při využívání učebnice přinesla právě průřezová povaha učiva ochrany člověka. Za hlavní přínos své práce považuji návrhy modelových hodin věnované učivu z oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí. U tvorby jednotlivých hodin jsem přihlížela ke specifickým tématu a jasně stanoveným cílům, které jsem se snažila pojmout především prakticky. Během výběru jednotlivých výukových metod jsem upřednostňovala aktivní zapojení žáků do výuky a práci s interaktivními technologiemi. Vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí jsem koncipovala jako klasické vyučovací hodiny, ale využila jsem i forem projektové výuky. U svých návrhů dbám na rozvoj klíčových kompetencí a mezipředmětových vztahů. Myslím si, že jednotlivé návrhy hodin jsou propracované a pro žáky svou formou budou poutavé.

Seznam použité literatury

- BENEŠ, Pavel, 2002. *Ochrana člověka za mimořádných událostí - havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie pro chemii a fyziku na ZŠ*. Praha: Fortuna, ISBN: 80-7168-818-5.
- BERNÁTOVÁ, Eva, 2017. *První pomoc není věda*. Praha: Český červený kříž, ISBN: 978-80-87729-24-3
- BROM, Zdeněk, 2013. *Občanská výchova 7: pro základní školy a víceletá gymnázia [nová generace]*. Plzeň: Fraus, ISBN 9788072388790.
- DVOŘÁKOVÁ, Klára, GÉRINGOVÁ, Anna, MLYNÁŘOVÁ, Martina, ŽALOUDKOVÁ, Soňa a ŠRÁMKOVÁ, Kateřina, 2017. *Hravá občanská výchova 6: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, ISBN 978-80-7563-046-9.
- FENCL, Jaroslav, 1988. *Branná výchova v základní škole – rukověť pro ředitele a pedagogické pracovníky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- FRANĚK, Ondřej a TRČKOVÁ, Pavla, 2012. *Příručka první pomoci*. Tábor: Mimoni, ISBN: 978-80-260-2672-3
- GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, ISBN: 978-80-7315-185-0
- GERHÁT, Ivan, 2018. *Příprava občanů k obraně státu – příručka pro učitele základních a středních škol*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav, ISBN: 978-80-7278-728-9
- HERINK, Josef a BALEK, Václav, 2003. *Ochrana člověka za mimořádných událostí - živelní pohromy pro zeměpis a přírodopis na ZŠ*. Praha: Fortuna, ISBN 80-7168-830-4.
- HORSKÁ, Viola, SLAVÍK, Dušan a MARÁDOVÁ, Eva, 2002. *Ochrana člověka za mimořádných událostí - sebeochrana a vzájemná pomoc - text pro občanskou a rodinnou výchovu*. Praha: Fortuna, ISBN 80-7168-829-0.
- HOŘEJŠOVÁ, Danuše, 1996. *Didaktika občanské nauky a základů společenských věd*. Praha: Naše vojsko, ISBN: 80-206-0431-6
- HRABINEC, Jiří, 1989. *Teorie branné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, ISBN: 80-7066-013-9
- CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, ISBN: 978-80-247-5326-3
- JANIŠ, Kamil, 2003. *Organizační formy výuky: pracovní texty pro studenty doplňkového studia č. 4*. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 80-7041-365-4

JANOŠKOVÁ, Dagmar, ONDRÁČKOVÁ, Monika, BROM, Zděnek, ČEČILOVÁ, Anna a ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, 2018. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, ISBN 9788074894503.

KOTRBA, Tomáš a LACINA, Lubor, 2011. *Aktivizační metody ve výuce – příručka moderního pedagoga*. Brno: Barrister & Principal, ISBN 978-80-87474-34-1

LINHART, Petr, 2003. *Ochrana člověka za mimořádných událostí pro střední školy*. Praha: Fortuna, ISBN 80-7168-869-X.

MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido, ISBN:80-7315-039-5

MARÁDOVÁ, Eva, 2007. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, ISBN: 978-80-86991-24-5

OBST, Otto, 2002. *Obecná didaktika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN: 80-244-0555-5

Ochrana člověka za mimořádných událostí – příručka pro učitele základních a středních škol. 2003, Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ISBN: 80-86640-08-6

Ochrana obyvatelstva a krizové řízení - skriptá. 2015, Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ISBN 978-80-86466-62-0.

Ochrana obyvatelstva a krizové řízení – ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky. 2019, Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ISBN: 978-80-7616-048-4

OURODA, Stanislav, 2000. *Oborová didaktika*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, ISBN: 80-7157-477-5

Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách [online], 2016. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/Odbornik/Soubor.ashx?souborID=27463&typ=application/pdf&nazev=Podklad_vyuka.pdf

PLUCKOVÁ, Irena, VIČAR, Dušan, MILÉŘ, Tomáš, SLÁDEK, Petr, SVOBODA, Ivo, ŠMEJKALOVÁ, Kateřina a ŠIBOR, Jiří, 2017. *Jak se zachovat, když... - učebnice pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletého gymnázia vztahující se k osvojování účelného chování při mimořádných událostech a při ohrožení v každodenních rizikových situacích*. Brno: Nová škola, ISBN: 978-80-7289-887-9.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří, 2001. *Pedagogický slovník – 3. rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Portál, ISBN: 80-7178-579-2

- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online], 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/159_1_1/
- Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 23-51-E/01 Strojírenské práce* [online], 2009. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%202351E01%20Strojirenske%20prace.pdf
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2017. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf
- REITMAYER, Ladislav, 1979. *Vývoj branné výchovy na českých školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- REITMAYER, Ladislav, 1981. *Úvod do studia obecné teorie branné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
- REITMAYER, Ladislav, 1987. *Stručný nástin dějin branné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Strategie České republiky pro boj proti terorismu* [online], 2013. Praha: Ministerstvo vnitra – Odbor bezpečnostní politiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/3-nap-2013-material-pdf.aspx>
- ŠILHÁNEK, Bohumil a DVOŘÁK, Josef, 2003. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ISBN: 978-80_86640-12-9
- TRČKOVÁ, Pavla, FRANĚK Ondřej a VLK, Radomír, 2014. *Metodická příručka pro výuku první pomoci na základních školách*. Hlavatce: Občanské sdružení Ve škole i mimo ni, ISBN: 978-80-260-8222-4
- TRČKOVÁ, Pavla a FRANĚK, Ondřej, 2014. *NáPPadník: nápady a tipy na aktivity pro výuku vybraných témat z první pomoci*. Hlavatce: Občanské sdružení Ve škole i mimo ni, ISBN 978-80-260-8221-7.
- URBAN, Michal a KRUPOVÁ, Tereza, 2013. *Občanská výchova 8: pro základní školy a víceletá gymnázia [nová generace]*. Plzeň: Fraus, ISBN 9788072388998.
- URBAN, Michal, FRIEDEL, Tomáš, KRUPOVÁ, Tereza, JANOŠKOVÁ, Dagmar a ONDRÁČKOVÁ, Monika, 2014. *Občanská výchova 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, ISBN 9788074890123.
- Základy ochrany měkkých cílů – metodika* [online], 2016. Praha: Ministerstvo vnitra. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/metodika-zaklady-ochrany-mekkych-cilu-pdf.aspx>
- ŽÁK, Vojtěch, 2012. *Metody a formy výuky – hospitační arch*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, ISBN: 978-80-87063-61-3

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1 - TEMATICKÝ PLÁN 6. ROČNÍK ZŠ, ZDROJ: ZÁKLADNÍ ŠKOLA, NERUDOVA 9, ČESKÉ BUDĚJOVICE	50
OBRÁZEK 2 - TEMATICKÝ PLÁN 7. ROČNÍK ZŠ, ZDROJ: ZÁKLADNÍ ŠKOLA, NERUDOVA 9, ČESKÉ BUDĚJOVICE	51
OBRÁZEK 3 - TEMATICKÝ PLÁN 8. ROČNÍK ZŠ, ZDROJ: ZÁKLADNÍ ŠKOLA, NERUDOVA 9, ČESKÉ BUDĚJOVICE	52
OBRÁZEK 4 - TEMATICKÝ PLÁN 9. ROČNÍK ZŠ, ZDROJ: ZÁKLADNÍ ŠKOLA, NERUDOVA 9, ČESKÉ BUDĚJOVICE	53
OBRÁZEK 5 - TEMATICKÝ PLÁN 1. ROČNÍK SOŠ, ZDROJ: STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA AUTOMOBILNÍ A TECHNICKÁ, SKUHERSKÉHO 1274, ČESKÉ BUDĚJOVICE	54
OBRÁZEK 6 - TEMATICKÝ PLÁN 2. ROČNÍK SOŠ, ZDROJ: STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA AUTOMOBILNÍ A TECHNICKÁ, SKUHERSKÉHO 1274, ČESKÉ BUDĚJOVICE	54
OBRÁZEK 7 - TEMATICKÝ PLÁN 3. ROČNÍK SOŠ, ZDROJ: STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA AUTOMOBILNÍ A TECHNICKÁ, SKUHERSKÉHO 1274, ČESKÉ BUDĚJOVICE	55
OBRÁZEK 8 - VSTUPNÍ TEST, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	56
OBRÁZEK 9 - PLÁNEK ÚNIKOVÝCH VÝCHODŮ, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	57
OBRÁZEK 10 - PLÁNEK HASÍCÍCH PŘÍSTROJŮ, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	58
OBRÁZEK 11 - PLÁNEK SHROMAŽDIŠTĚ, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	58
OBRÁZEK 12 - SCHÉMA PĚTILÍSTEK, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	59
OBRÁZEK 13 - PRACOVNÍ LIST EVAKUAČNÍ ZAVAZADLO, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	60
OBRÁZEK 14 - PRACOVNÍ LIST MYŠLENKOVÁ MAPA, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	62
OBRÁZEK 15 - PRACOVNÍ LIST HOAX, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	64
OBRÁZEK 16 - KARTIČKY ZRANĚNÍ, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	66
OBRÁZEK 17 - PRACOVNÍ LIST LÉKÁRNIČKA, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	66
OBRÁZEK 18 - UKÁZKA A KOMENTÁŘ, ZDROJ: JEDOVATÁ HOUBA	68
OBRÁZEK 19 – ZNAKY LEVICOVÉHO A PRAVICOVÉHO EXTREMISMU, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	68
OBRÁZEK 20 – TŘÍDY, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	69
OBRÁZEK 21 – ROVNOST, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	69
OBRÁZEK 22 – INTERNACIONALISMUS, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	69
OBRÁZEK 23 – NÁROD, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	70
OBRÁZEK 24 – NADŘÁZENOST, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	70
OBRÁZEK 25 – NACIONALISMUS, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	70
OBRÁZEK 26 - SITUACE S PROJEVY EXTREMISMU, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	70
OBRÁZEK 27 – POSTAVA, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	71
OBRÁZEK 28 - MEDIÁLNÍ TITULKY, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	72
OBRÁZEK 29 – KOMIKS, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	75
OBRÁZEK 30 - PROJEKT NEBOJ SE, ZAPOJ SE!, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	75
OBRÁZEK 31 - MODELOVÁ SITUACE, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	78
OBRÁZEK 32 - ZDRAVOTNÍ STAVY, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	80
OBRÁZEK 33 - PRAVIDLO 5T, ZDROJ: VLASTNÍ TVORBA	80